

Navrhování, strukturování a vytváření bibliografických a faktografických databází

Studijní text

Kvalifikační úroveň 7

Verze 1.0

Autor: prof. PhDr. Dušan Katuščák, PhD.

Konzultant: PhDr. Libuše Foberová, Ph.D.

Ostrava 2021

MINISTERSTVO
KULTURY

VEŘEJNÉ
INFORMAČNÍ SLUŽBY
KNIHOVEN

Moravskoslezská
vědecká knihovna
v Ostravě

Odborná způsobilost	Navrhování, strukturování a vytváření bibliografických a faktografických databází
Profesní kvalifikace	Systémový knihovník specialista/systémová knihovnice specialistka (kód: 72-024-T) Referenční knihovník specialista (kód: 72-017-T) Knihovník specialista správce digitální knihovny (kód: 72-025-T) Knihovník specialista katalogizátor (kód: 72-015-T)
Kvalifikační úroveň	7
Klíčová slova	Informační instituce, knihovna, základní procesy v knihovně, integrovaný knihovní systém, ILS, formáty dat, MARC 21, katalogizační pravidla, FRBR, ISO 2709.
Anotace	Studijní text je zaměřen na klíčová témata, která se týkají současných a v budoucnu užitečných znalostí pro danou skupinu uchazečů. Jedná se o znalosti pro profese: systémový knihovník specialista/systémová knihovnice specialistka, referenční knihovník specialista, knihovník specialista správce digitální knihovny a knihovník specialista katalogizátor. Uchazeči se seznámí s množinou bibliografických, autoritativních a holdingových dat formátu MARC21. Získají znalosti o standardu ISO 2709, který stanovuje fyzickou strukturu záznamů MARC a s významem a možnostmi použití dat pro databáze knihoven i pro knihovní informační a digitální služby knihoven. Uchazeči získají znalosti o používání tradičních formátů MARC, jakož i poznatky o trendech používání značkovacích jazyků založených na standardu SGML. Studijní text poskytuje cílové skupině stručný přehled aktuálně používaných komerčních Integrovaných knihovních systémů (ILS) a perspektivy používání open source ILS. Studijní text vysvětluje vztah mezi různými formáty, možnosti holdingových a autoritativních dat. Poukazuje na vznik nového paradigmatu bibliografie a katalogizace a stručně popisuje celý systém koncepčních dokumentů, nástrojů a metodologií, které tvoří základ nového paradigmatu (entitně-relační modelování a objektově orientované modelování). Konkrétně uvádí pilíře, na kterých bude v nejbližších letech profesionálně postaveno nové knihovnictví: IFLA ICP, RDA, FRBR, FRAD, FRSD, LRM, FRBRoo a BIBFRAME.

Tvorba studijních textů je realizována za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky v rámci projektu Veřejné informační služby knihoven (VISK 1).

Zkouška z odborné způsobilosti **Navrhování, strukturování a vytváření bibliografických a faktografických databází** má 4 části, zkoušený musí splnit tato kritéria hodnocení:

Kritéria hodnocení	Způsob ověření
a Definovat seznam polí pro záznam regionální nebo oborové analytické bibliografické databáze ve formátu MARC21 (MACHine Readable Cataloguing, strojem čitelná katalogizace) a vyznačit v seznamu pole, kde dojde k navázání na soubor národních autorit, na konkrétní tezaurus a na digitální objekty	Praktické předvedení
b Navrhnout strukturu rozhraní uživatelského systému (on-line katalog) s aplikací faset	Praktické předvedení
c Uvést možnosti propojení na další faktografické databáze ve volně dostupném internetu	Ústní ověření
d Přiřadit do seznamu polí dva vybrané identifikátory, uvést jejich charakteristiku a možnosti propojení na další systémy	Praktické předvedení a ústní ověření

Tento text pro vás připravil prof. PhDr. Dušan Katuščák, Ph.D., Slezská univerzita v Opavě, dusankatuscak@gmail.com

Text konzultovala PhDr. Libuše Foberová, Ph.D., Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, libuse.foberova@msvk.cz

Obsah

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU	6
1 ÚVOD.....	7
2 PROCESY V INFORMAČNÍ INSTITUCI.....	8
3 INTEGROVANÉ KNIHOVNICKÉ SYSTÉMY (ILS)	9
3.1 Trendy v ILS	10
3.2 Konsorciální ILS.....	12
4 FORMÁTY A NORMA ISO 2709	14
4.1 Záznam. Pevná a proměnná délka	16
4.2 Blok, pole, podpole, tagy polí, kódy podpolí	17
4.3 Údaj, pole, podpole, výměnný a interní formát	17
4.4 Interní a výměnný formát	18
4.5 Hlavní tradiční formáty v ILS na mezinárodní výměnu.....	18
4.6 Formáty pro výměnu dat	19
4.7 Počítačový záznam v ILS.....	19
4.8 Formát MARC 21 (bibliografická data)	20
4.8.1 Skupina formátů MARC 21	20
4.9 Terminologie datového formátu ILS	29
4.10 Záznam dat. Znakový repertoár a jiné základní termíny	29
4.11 MARC21 pro autority – Autoritní data	30
4.11.1 Fixné pole	30
4.11.2 Dočasný záznam autority.....	33
4.11.3 Permanentní záznam autority	33
4.11.4 Tvorba záznamu autority v ILS – MOŽNOSTI	33
4.11.5 Další nabídka na tvorbu záznamu autority	35
5 NĚKTERÉ POVINNOSTI SYSTÉMOVÉHO KNIHOVNÍKA PŘI INSTALACI ILS (NAPŘ. KOHA)	41
5.1 Nastavení MARC 21 v parametrech ILS	41
5.2 Řízení tvorby bibliografických záznamů MARC (bibliographic control)	43
6 NOVÁ PARADIGMATA BIBLIOGRAFIE A KNIHOVNICTVÍ	45
6.1 Systém pilířů nové bibliografie a knihovnictví	47
6.1.1 Nová katalogizační pravidla	48
6.1.2 Popis a přístup ke zdrojům (RDA).....	50
6.1.3 Funkční požadavky na bibliografické záznamy (FRBR).....	51
6.1.4 Funkční požadavky na autoritní data (FRAD).....	53

6.1.5	Funkční požadavky na věcná autoritní data (FRSAD).....	54
6.1.6	Referenční model pro knihovny (LRM).....	55
6.1.7	FRBROO konceptuální model v objektově orientovaném formalismu ...	55
6.1.8	BIBFRAME rámec iniciativního vývoje nové bibliografie.....	56
6.2	Záznamy jednotek (Item Records), exempláře a svazky	56
LITERATURA.....		60
PŘÍLOHY		63

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU

Studijní text je zaměřen na klíčová témata, která se týkají současných a v budoucnu užitečných znalostí pro danou skupinu uchazečů. Jedná se o znalosti pro profese: systémový knihovník specialista/systémová knihovnice specialistka, referenční knihovník specialista, knihovník specialista správce digitální knihovny a knihovník specialista katalogizátor.

Uchazeči se seznámí s množinou bibliografických, autoritativních a holdingových dat formátu MARC 21.

Získají znalosti o standardu ISO 2709, který stanovuje fyzickou strukturu záznamů MARC a s významem a možnostmi použití dat pro databáze knihoven i pro knihovní informační a digitální služby knihoven.

Uchazeči získají znalosti o používání tradičních formátů MARC, jakož i poznatky o trendech používání značkovacích jazyků založených na standardu SGML.

Studijní text poskytuje cílové skupině stručný přehled aktuálně používaných komerčních integrovaných knihovních systémů (ILS) a perspektivy používání open source ILS.

Studijní text vysvětluje vztah mezi různými formáty, možnostmi holdingových a autoritativních dat.

Poukazuje na vznik nového paradigmatu bibliografie a katalogizace a stručně popisuje celý systém koncepčních dokumentů, nástrojů a metodologií, které tvoří základ nového paradigmatu (entitně-relační modelování a objektově orientované modelování).

Konkrétně uvádí pilíře, na kterých bude v nejbližších letech profesionálně postaveno nové knihovnictví: IFLA ICP, RDA, FRBR, FRAD, FRSAD, LRM, FRBRoo a BIBFRAME.

1 ÚVOD

PO PROSTUDOVÁNÍ STUDIJNÍHO TEXTU BUDETE UMĚT

Jaké jsou rozsáhlé kompetence a povinnosti vaší specializace v knihovně ve vztahu k procesu akvizice, katalogizace, ochrany a služeb knihovny;

Jaká by měla být vaše odborná role při pořizování a získávání systému ILS a při nastavování parametrů systému v souladu s požadavky a politikou knihovny;

Jaká by měla být vaše úloha při používání formátu MARC v procesu katalogizace, správě dat v databázi v souladu s dokumentací ILS a jaké jsou vaše možnosti při udržování aktuální verze formátu MARC a jeho provázanosti s pravidly tvorby a zpřístupňování dat;

Budete vědět, jaké jsou možnosti tvorby bibliografických informací a využití polí s pevnou délkou a kódovaných údajů pro přístup k záznamům o dokumentech;

Budete vědět, jak tvořit holdingová data, autoritativní data, data o exemplářích a záznamy FRBR;

Dozvíte se, které klíčové dokumenty budou mít v budoucnu významný vliv a dopad na praxi knihoven.

KLÍČOVÁ SLOVA STUDIJNÍ OPORY

Informační instituce, knihovna, základní procesy v knihovně, integrovaný knihovní systém, ILS, formáty dat, MARC 21, katalogizační pravidla, FRBR, ISO 2709.

2 PROCESY V INFORMAČNÍ INSTITUCI

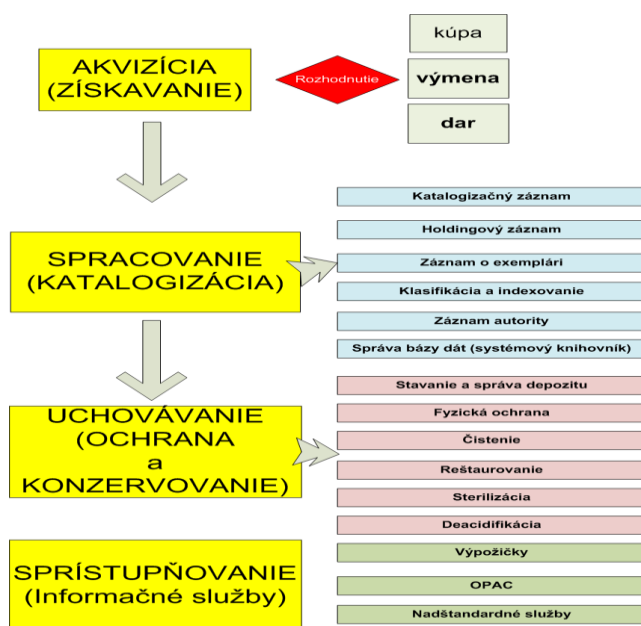
V každé informační instituci můžeme identifikovat řadu procesů, které umožňují její činnost, tj. zpracovávání a zpřístupňování dokumentů a informací v nich obsažených.

INFORMAČNÍ INSTITUCÍ SE ROZUMÍ JAKÁKOLI PRÁVNICKÁ NEBO FYZICKÁ OSOBA, KTERÁ ZÍSKÁVÁ, ZPRACOVÁVÁ, UKLÁDÁ, CHRÁNÍ A ZPŘÍSTUPŇUJE INFORMACE A ZNALOSTI V OBLASTI EKONOMIKY, VĚDY, VÝZKUMU, PODNIKÁNÍ, VZDĚLÁVÁNÍ, SLUŽEB, ZÁBAVY ATD.

Pojem informační instituce zahrnuje také všechny *paměťové instituce*, jako jsou knihovny, archivy, muzea, galerie atd.

Knihovna je druh informační instituce. Knihovna má specifické *funkce*: klíčové, informační, vzdělávací a sociální.

Pro všechny informační instituce, včetně knihoven, jsou běžné základní informační procesy: *získávání, zpracování, ukládání, zveřejňování dokumentů, informací, znalostí*.

Obrázek 1 – Základní procesy v knihovnách a informačních institucích

Jednotlivé procesy v knihovně provádějí odborní pracovníci. Systémový knihovník má přehled o všech procesech v knihovně a zodpovídá za integritu nastavení systému ILS. Na jedné straně spolupracuje s pracovníky IT – správcem systému ILS a správcem systému. Na druhé straně spolupracuje s vedoucími pracovníky oddělení akvizice, katalogizace, ochrany a služeb při nastavování systému.

3 INTEGROVANÉ KNIHOVNICKÉ SYSTÉMY (ILS)

Od poloviny 60. let poskytují integrované knihovnické systémy (ILS) základní procesy v knihovnách.

NĚKTERÉ ILS JSOU *KOMERČNÍ*

1. Aleph
2. Alma
3. Millennium
4. Polaris
5. Sierra
6. Virtua
7. Voyager

Jedná se o sofistikované systémy, za jejichž vývojem stojí velké týmy vývojářů.

PŘÍBLIŽNĚ OD ROKU 2006 SE POUŽÍVAJÍ TAKÉ ILS, KTERÉ JSOU ZALOŽENY NA SOFTWARE S *OTEVŘENÝM ZDROJOVÝM KÓDEM*. JSOU TO OPEN SOURCE ILS

Mnoho knihoven se chce osvobodit od "uzamčení" a licenčních poplatků u jediného dodavatele a snaží se snížit náklady na provoz knihovny. Využívají online databáze a pracují také v cloudech. V současné době jsou k dispozici ILS s otevřeným zdrojovým kódem online:

1. Koha¹
2. Evergreen
3. OPALS
4. OpenBiblio
5. Invenio
6. PMB
7. NewGenLib
8. CodeAchi
9. Librarian
10. BiblioQ
11. Folio

Pokročilý ILS zpravidla používá *relační databázi*, jako je databáze *Oracle*, která byla zpřístupněna v roce 1979. Jedno *rozhraní* slouží ke komunikaci *zaměstnanců* s databází (např. tzv. zaměstnanecký klient) a jedno *webové* rozhraní (např. tzv. webový klient) slouží ke komunikaci *uživatelů* s databází. Pracují v režimu *klient-server*. Většina ILS poskytuje softwarové funkce v diskrétních aplikacích nazývaných

¹ Velmi aktivní je také česká Koha komunita^[5] vytvářející plnou českou lokalizaci. Mapu českých instalací najdete na portálu koha.cz. Pro standardní české prostředí chybí funkce prohlížení rejstříků. Statistiky pro české výkazy řeší nadstavba knihovního systému, tzv. Center^[6]. Příklad českého využití můžete vidět třeba v [Knihovně Ústí nad Orlicí](#). V současnosti (2019) je v Čechách využíván v cca 250 knihovnách ([mapa](#)). Na stránce [Koha.cz](http://koha.cz) najdete i [plně funkční demo verzi](#). Na jeho vývoji se v Čechách podílí mj. i firma R-Bit Technology, s.r.o.: koha-v-knihovne.cz. Zdroj: WIKI)

moduly, z nichž každá je integrována s jednotným rozhraním. Příklady modulů mohou zahrnovat:

1. akvizice (objednávání, příjem a fakturace)
2. katalogizace (klasifikace a indexování materiálů)
3. výpůjčky (půjčování a vracení materiálů patronům)
4. seriály (sleduje noviny, časopisy a zpravodajství)
5. OPAC (veřejné uživatelské rozhraní)

Každý *uživatel* a *exemplář titulu* dokumentu má v databázi jedinečné ID, které umožňuje ILS sledovat jeho aktivitu.

3.1 Trendy v ILS²

V posledních letech a v nastupujícím desetiletí nedošlo v celosvětovém měřítku k žádným významným inovacím v oblasti automatizace veřejných knihoven. Stejná situace je i v akademických knihovnách, kde byl zatím v roce 2020 spuštěn pouze nový open source systém FOLIO. V zásadě však všechny typy knihoven používají systémy ILS, které byly vyvinuty v 70. letech 20. století a které již často neodpovídají novým možnostem a požadavkům.

Za posledních 20 let došlo v oboru knihovnických technologií k několika fúzím. Společnosti se sloučily, některé ILS se rozdělily a zanikly a vznikly nové služby. V roce 2019 společnost ExLibris koupila společnost Innovative Interface s tím, že společnost zůstane nezávislá v rámci korporace ExLibris a bude pokračovat ve vývoji svých produktů, jako je ILS Sierra. Pozici si posílila společnost ProQuest s firmou ExLibris. V roce 2019 společnost Axiell získala společnost Bibliotekenes IT-senter, známou spíše jako Bibits, a její automatizační systém Mikromarc, který používají veřejné, školní a speciální knihovny ve Finsku, Norsku a Švédsku.

V roce 2019 se společnost Ex Libris zaměřila na technologie sdílení zdrojů. V červnu získala dobře hodnocenou službu RapidILL od Coloradské státní univerzity. Společnost ExLibris již dříve zahájila vývoj funkcí nad platformou Alma, aby podpořila rozhraní pro čtenářské požadavky a správu meziknihovních výpůjček. Tato iniciativa byla zahájena v lednu jako nový produkt pro sdílení zdrojů Rapido se skupinou vývojových partnerů v USA a Austrálii. Platforma INN-Reach získaná akvizicí společnosti Innovative Interface dále rozšiřuje její portfolio produktů pro sdílení zdrojů.

Vývoji odvětví ILS začala dominovat hrstka velkých společností, z nichž každá se zaměřuje na jiné produkty, služby a obchodní strategie. Dominuje několik společností:

² Podle *Breeding, Marshal, 2020. Library systems Report. Fresh opportunities amid consolidation. May 1, 2020. Dostupné: 2020 Library Systems Report | American Libraries Magazine*

ExLibris (980 zaměstnanců) s více produkty především pro akademické knihovny:

- *Alma*: A SaaS Library Services Platform (LSP), released by company in 2012
- *Primo*: Discovery service released in 2006
- *Summon*: Index-based discovery service, launched in January 2009
- *Rosetta*: Digital preservation and asset management platform, launched in 2009
- *Leganto*: Reading list management application launched in 2015
- *campusM*: Mobile campus app platform for academic institutions, acquired in 2015
- *Esploro*: Research services platform launched in February 2018
- *360 Link*: Link resolver and knowledge base product
- *360 Resource Manager*: Library content management
- *Refworks*: Citation and reference management solution
- *Pivot*: Comprehensive resource for finding funding opportunities available to researchers
- *Aleph*: Original integrated library system (ILS)
- *Voyager*: Integrated library services platform (ILS), acquired by Ex Libris in November 2006
- *DigiTool*: Digital asset management system
- *bX*: Scholarly article recommender service
- *Verde*: E system
- *SFX*: OpenURL link resolver software

Innovative Interfaces s produkty:

- Vital DAM,
- Polaris,
- Sierra,
- Inspire aj.

EBSCO Information Services (jako hlavní konkurent ExLibris má 3 250 zaměstnanců) s produkty:

- EBSCO Discovery Service (EDS),
- Code Ocean platform,
- Arkivum Perpetua platform.

OCLC je největší neziskovou organizací v oboru knihovnických technologií, která kromě katalogizace, sdílení zdrojů a dalších kooperativních služeb vyvíjí a podporuje mnoho produktů (má 1 272 zaměstnanců). Produkty a služby:

- WorldShare Management Services (WMS),
- LSP pro akademické knihovny,
- OCLC Wise pro veřejné knihovny.

Při zařizování ILS pro knihovnu je klíčová úloha systémového knihovníka hlavně v těchto směrech:

1. Musí se důkladně kriticky seznámit s funkcemi systému ILS bez ohledu na marketingová a obchodní tvrzení dodavatele;
2. Musí získat a analyzovat poznatky o možnostech parametrizace ILS pro potřeby dané knihovny, o souladu ILS s mezinárodními standardy, o otevřenosti ILS, o kompatibilitě, vývojeschopnosti atd.;
3. Musí získat podrobné závazné informace o nutných nákladech knihovny na získání a zavedení ILS včetně servisu, školení, podpory apod.;
4. Musí získat podrobné právní záruky týkající se veškerých ročních nákladů (licence, klientská politika, IKT, administrace a všech možných eventuálně „skrytých“ dodatečných nákladů knihovny);
5. Musí získat přesvědčivé argumenty, proč upřednostnit komerční ILS před open source ILS;
6. Měl by získat odborné informace a poznatky o úmyslech dodavatele rozvíjet daný ILS a o konkurenčních ILS.

Je možné předpokládat, že v oblasti ILS začnou postupně dominovat *open source* systémy a služby. Starší přehled *open source ILS* poskytuje P. Žabičková (2014).³

3.2 Konsorciální ILS

*Konsorciium Illinois s ILS Polaris.*⁴ Když se knihovny v Illinois spojily a vytvořily největší konsorciium v Severní Americe, Polaris se objevil jako nosná platforma pro podporu více než 400 lokací s jedinou databází. Tato robustní platforma posiluje efektivitu pracovních postupů pro členské knihovny a poskytuje zaměstnancům knihoven více času na spolupráci se čtenáři, kultivaci jejich komunit a nabízení více služeb na místní úrovni.

Open source KOHA jako konsorciální systém. V roce 2007 začala skupina knihoven ve Vermontu testovat použití Koha pro knihovny ve Vermontu. Nejprve byla pro každou knihovnu vytvořena samostatná implementace. Poté byla [zorganizována Vermontská organizace automatizovaných knihoven Koha](#) (VOKAL), aby vytvořila *jednu databázi*, kterou budou knihovny používat. Tato databáze byla zavedena v roce 2011. *Padesát sedm* knihoven se rozhodlo přijmout Koha a přesunulo se do sdíleného produkčního prostředí hostovaného a podporovaného společností ByWater Solutions. Další konsorciium knihoven ve Vermontu, [Catamount Library Network](#), také přijalo Koha (také hostované společností ByWater Solutions). Dříve automatizované

³ ŽABIČKOVÁ, Petra. Nejrozšířenější open source knihovní systémy a jejich použitelnost. *Duha: Informace o knihách a knihovnách z Moravy* [online]. 2014, 28(1) [cit. 2021-11-24]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/nejrozsiरेnejsi-open-source-knihovni-systemy-jejich-pouzitelnost>

⁴ [Případová studie: Illinois Consortium rozšiřuje služby s Polaris - Innovative Interfaces Inc. \(iii.com\)](#)

knihovny ve Vermontu používaly software od společnosti Follett nebo jiných komerčních dodavatelů softwaru.

Virtua projektu KIS3G. Na Slovensku funguje od roku 2004 ILS Virtua, který je dostupný přes portál Slovenská knižnica⁵. V jedné společné databázi je přibližně 5 milionů záznamů. V jedné databázi je vytvořeno několik desítek hlavních lokací a sublokací pro knihovny a velké sbírky. Jedná se o jeden z největších veřejně přístupných portálů v zemi.

⁵ [Portál ku katalógom a zbierkam slovenských knižníc \(kis3g.sk\)](http://kis3g.sk)

4 FORMÁTY A NORMA ISO 2709

Pro systémové knihovníky, katalogizátory a bibliografy je důležité, aby znali normu ISO 2709 a formát MARC.

V MNOHA FORMÁTECH, KTERÉ BYLY VYVINUTY PRO KNIHOVNÍ SYSTÉMY A SLUŽBY, A PRO SEKUNDÁRNÍ INFORMAČNÍ SYSTÉMY A SLUŽBY JE CHARAKTERISTICKÉ, ŽE ZÁKLADEM JEJICH STRUKTURY JE MEZINÁRODNÍ NORMA ISO 2709, KTERÁ KODIFIKUJE STRUKTURU ZÁZNAMU PRO VÝMĚNU INFORMACÍ. ISO 2709:2008 BYLA NAPOSLEDY REVIDOVÁNA A VALIDOVÁNA V ROCE 2016.

Norma ISO 2709 specifikuje požadavky na všeobecný výměnný formát používaný v systému ILS. Nedefinuje délku ani obsah jednotlivých záznamů a nepřisuzuje žádný význam značkám, indikátorům nebo identifikátorům, tyto specifikace jsou funkcí implementačního formátu (např. specifikace MARC v ILS). Norma ISO 2709:2008 popisuje zobecněnou strukturu, rámec speciálně navržený pro komunikaci mezi systémy zpracování dat.

KAŽDÝ ZÁZNAM, KTERÝ RESPEKTUJE STRUKTURU ISO 2709, MÁ ČTYŘI HLAVNÍ ČÁSTI:

- 1. NÁVĚSTÍ;**
- 2. ADRESÁŘ;**
- 3. POLE ÚDAJŮ;**
- 4. ODDĚLOVAČE POLÍ A ZÁZNAMŮ.**

4.1 Záznam. Pevná a proměnná délka

ZÁZNAMY JSOU USPOŘÁDÁNY V ILS V POČÍTAČOVÝCH SOUBORECH. V POČÍTAČOVÝCH SYSTÉMECH MŮŽE MÍT ZÁZNAM PEVNOU NEBO PROMĚNNOU DÉLKU.

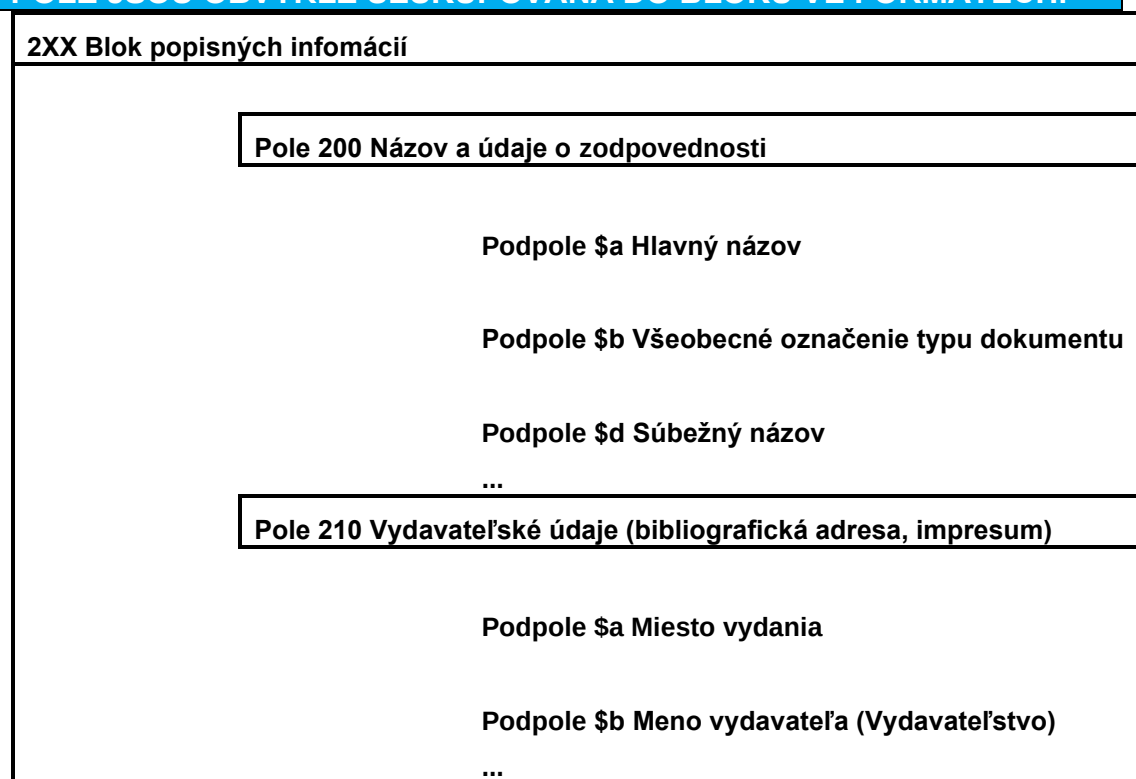
Pokud má záznam v souboru *pevnou délku*, musí vždy obsahovat stejný počet polí a každé pole má vždy stejnou délku. Pokud se pole opakuje, musí se opakovat v každém záznamu souboru. Soubory záznamů s pevnou délkou se obvykle používají v oblastech, kde lze více či méně přesně definovat délku polí a délky záznamů se od sebe výrazně neliší (statistické soubory, organizační adresáře, telefonní seznamy atd.).

Záznamy s proměnnou délkou jsou ty, které nemusí mít stejný počet polí a pole se mohou lišit délkou.

Struktura, která je kombinací polí s pevnou délkou a polí s proměnnou délkou, se osvědčila ve formátech záznamů v *ILS*. Je to proto, že některá data se nevyskytují pravidelně (ISSN, ilustrace, vydavatel...). Jiná data (původce, vydavatel, místo vydání) se mohou v záznamu objevit vícekrát a v jiném vůbec ne. Některá pole jsou společná pro data, která se vztahují na všechny typy dokumentů, jiná jsou specifická. Od záznamu k záznamu mají bibliografická data různé délky. Stručně řečeno, variabilita informačních dat je pestřejší než v mnoha jiných systémech. Například položka pojmenování se může skládat pouze z jednoho znaku, ale může mít také několik set znaků a zkrácení názvu a slov v názvu není vždy možné. Proto je obtížné stanovit například pro název pevnou délku položky "název". Musela by to být délka nejdelšího možného jména...

4.2 Blok, pole, podpole, tagy polí, kódy podpolí

KROMĚ POJMU ZÁZNAM JSOU DŮLEŽITÉ POJMY POLE A PODPOLE. POLE JSOU OBVYKLE SESKUPOVÁNA DO BLOKŮ VE FORMÁTECH.

Obrázek 3 – Schéma vztahu blok, pole, podpole ve formátu UNIMARC

Některé formáty, například formát CCF, mají jinou strukturu. Pole nejsou seskupena do bloků. Například v tomto formátu jsou pole: 100 ISBN; 200 Název a údaje o odpovědnosti. Pole 200 má také podpole, ale kód podpole není dvouznakový. Kód podpole v CCF je abecední znak od A do Z a je připojen k tříznakovému číselnému tagu. Takže podpole: 200A Název; 200B Údaje o odpovědnosti ve vztahu k názvu; 200L Jazyk názvu; 200S Písmo názvu. Některé znaky mají konstantní význam a lze je použít v libovolném poli. Například "L" je vždy kód jazyka, "S" kód písma.

4.3 Údaj, pole, podpole, výměnný a interní formát

Z obrázku je patrné, že podpole jsou prakticky totožná s bibliografickými údaji. Jenže vztahy mezi pojmy údaj – pole, podpole však nejsou ustálené. V některých formátech je údaj synonymem podpole (např. CCF), jindy je synonymem pole. V zásadě záleží na konvenci, v jakém systému se části záznamu považují za údaje. Pole i podpole mohou být údajem nebo mohou obsahovat více údajů. Například jméno autora může být pole, které představuje jeden jednoduchý nestrukturovaný údaj (jméno, příjmení, titul, datum narození atd.). Může se však jednat o strukturovaný údaj, který obsahuje podpole pro každou část (podpole pro příjmení, podpole pro jméno...)

4.4 Interní a výměnný formát

JE NUTNÉ ROZLIŠOVAT VÝMĚNNÉ FORMÁTY A INTERNÍ FORMÁTY. NEJASNOSTI V TERMINOLOGII MOHOU ZPŮSOBIT NEDOROZUMĚNÍ.

Počítačové zpracování bibliografických údajů a jejich výměna jsou dvě různé věci. S těmito rozdíly souvisí i povaha výměnných a interních formátů.

"Výměnný formát" (komunikační formát) se používá k výměně záznamů ve strojově čitelné podobě mezi systémy.

"Interní" (lokální formát) je interní součástí softwaru ILS, je šitý na míru místnímu systému a v zásadě nemusí odpovídat externím standardům. Vývojáři softwaru mohou v interním formátu používat libovolné konvence. Z hlediska hospodárnosti zpracování, compatibility a ulehčení konverze pomocí programů je však vyžadována určitá míra souladu, pokud jde o strukturu, kódy a obsah.

Interní formát ILS by měl plně respektovat a řešit všechny požadavky bibliografické výměny z hlediska "obsahu" výměny. Zejména je důležité, aby vnitřní formát nebyl strukturován obecněji, než vyžaduje výměnný formát. Například: pokud by knihovní software měl v interním formátu pro autora pouze jeden nestrukturovaný údaj "jméno autora" a zadával by ho jako celek "Příjmení, jméno, titul, rok narození a úmrtí, další atributy ke jménu atd.", nebylo by možné tento údaj automaticky převést např. do struktury výměnného formátu, který má samostatné podpole pro příjmení, podpole pro jméno, podpole pro titul atd. Současně musí interní formát počítat s tvorbou vazeb mezi poli a podpoli, s automatickým generováním anotací, přístupových výrazů atd.

OPTIMÁLNÍM ŘEŠENÍM JE, KDYŽ INTERNÍM FORMÁTEM ILS JE NAPŘ. FORMÁT MARC 21.

4.5 Hlavní tradiční formáty v ILS na mezinárodní výměnu

Nejdůležitější a ve světě nejrozšířenější mezinárodní formáty na výměnu bibliografických a vědeckotechnických dokumentových informací jsou:

- UNIMARC (převážné evropský formát);
- UNISIST Reference manual;
- Common Communication Format (CCF);
- MARC21 (globální formát, nejrozšířenější na světě);
- EDIFACT.

4.6 Formáty pro výměnu dat

ILS pracuje s daty ve *strojově čitelné* podobě. Existuje mnoho metod analýzy, uspořádání a ukládání dat v různých systémech. Společným cílem těchto metod je rychlá a efektivní manipulace s daty.

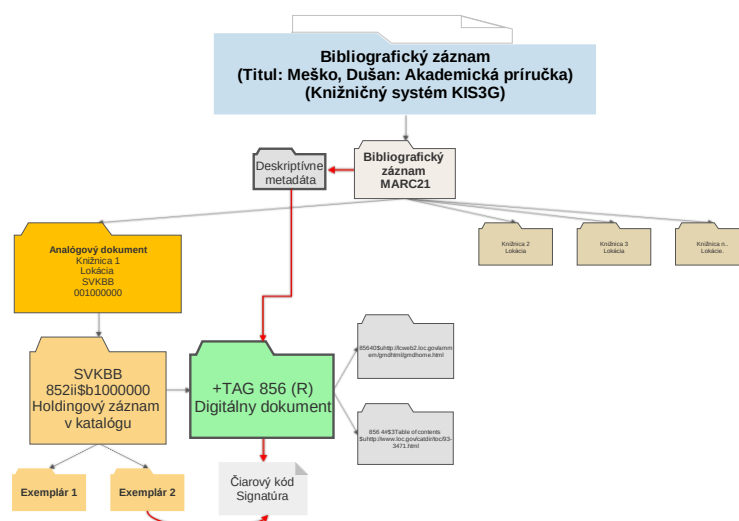
ÚLOHOU SYSTÉMOVÉHO KNIHOVNÍKA JE PŘI INSTALACI⁶ NASTAVIT PARAMETRY ILS. DŮLEŽITÝM PARAMETREM JE NASTAVENÍ FORMÁTU, A TO BUĎ MARC 21 NEBO UNIMARC.

4.7 Počítačový záznam v ILS

Zjednodušeně řečeno, *počítačový záznam* je řetězec znaků, který má určitou dohodnutou *formu* nebo *formát*. Všechny pojmy jako *struktura záznamu* (record structure), *formát záznamu* (record format), *čitelná forma/formát* (readable form/format), se vztahují na uspořádání a identifikaci údajů v počítačovém zpracování.

Řetězec znaků v záznamu je rozdělen na části, jejichž obsah a pořadí jsou definovány v určitém standardu nebo ustálené konvenci, která přesně určuje, jak mají být data zapsána na počítačem čitelné médium.

Počítačový zápis obsahuje také řetězce znaků jednotlivých bibliografických údajů – polí, podpolí a dalších údajů. Všechny mají svoje adresy, kódy, tagy polí, kódy podpolí a indikátory, se kterými může počítač pracovat. Z hlediska systému představují logický záznam, věcný obsah počítačového záznamu. V záznamu je také fyzický záznam, který určuje fyzické uspořádání a záznam informací na médiu. Konverzi záznamů (logických a fyzických) zabezpečuje software.

Obrázek 4 – Základní vztahy: titul, holding, exemplář

⁶ Kvůli neutralitě uvádíme v příkladech úkoly systémového knihovníka v ILS KOHA

4.8 Formát MARC 21 (bibliografická data)

NÁVĚSTÍ A POLE KÓDOVANÝCH ÚDAJŮ MAJÍ PRO ZPŘÍSTUPNĚNÍ DOKUMENTŮ VELKÝ POTENCIÁL (FAZETY, PŘEHLEDY, INDEXY, STATISTIKY). V ILS MOŽNOSTI VYUŽITÍ ZVAŽUJE SYSTÉMOVÝ KNIHOVNÍK NEBO KATALOGIZÁTOR ZODPOVĚDNÝ ZA OPAC A/NEBO KNIHOVNÍK ZODPOVĚDNÝ ZA SLUŽBY KNIHOVNY.

4.8.1 SKUPINA FORMÁTŮ MARC 21

- [MARC Code List for Countries](#)
- [MARC Code List for Geographic Areas](#)
- [MARC Code List for Languages](#)
- [MARC Code List for Organizations](#) (earlier title: *Symbols of American Libraries*)
- [MARC Code Lists for Relators, Sources, Description Conventions](#)
- [Symbols and Interlibrary Loan Policies in Canada](#)
- [MARC 21 Concise Formats](#) (all five formats in concise form)
- [MARC 21 LITE Bibliographic Format](#)
- [MARC 21 Format for Authority Data⁷](#)
- [MARC 21 Format for Bibliographic Data](#)
- [MARC 21 Format for Classification Data](#)
- [MARC 21 Format for Community Information](#)
- [MARC 21 Format for Holdings Data](#)
- [MARC 21 Specifications for Record Structure, Character Sets, and Exchange Media](#)

Kromě formátu MARC 21 se v praxi, například v procesu *akvizice*, používá i formát EDIFACT, jehož fyzická struktura tak jako u formátu MARC vychází z mezinárodní normy ISO 2709⁸. V procesu akvizice se totiž v knihovně pracuje s *obchodně-ekonomickými* daty, jako je např. dodavatel, objednávka, faktura, dodací list, identifikátory, termíny, měna, rozpočet, voucher atd.

EDIFACT je mezinárodně používaný standard vyvinutý OSN a EU na elektronickou výměnu dat (EDI Electronic Data Interchange) pro administrativu, obchod a dopravu (UN/EDIFACT)⁹.

⁷ [MARC 21 Format for Authority Data: Table of Contents \(Network Development and MARC Standards Office, Library of Congress\) \(loc.gov\)](#)

⁸ ISO 2709:2008. INFORMACE A DOKUMENTACE – FORMÁT PRO VÝMĚNU INFORMACÍ

⁹ Electronic Data Interchange for Administration, Commerce and Transport (UN/EDIFACT) is an international standard for [electronic data interchange](#) (EDI) developed for the [United Nations](#) and approved and published by [UNECE](#), the UN Economic Commission for Europe.

Tabuľka 1 – Návěstí a fixní pole kódovaných informací MARC 21 (slovensky)

Leader	Návěstie	Pozícia znaku	Name	Pomenovanie
		00-04	Logical record length	Logická dĺžka záznamu
		05	Record status A one character code that indicates the relation of the record of a file a Increase in encoding level c Corrected or revised d Deleted n New	Status záznamu Do pozície 05 sa zapíše jeden kód. Jeden z nasledujúcich kódov oznamuje knižnici, ktorá dostáva zápis, informácie o stave zápisu na výmennej páske. N - nový zápis Zapísaný je nový záznam c - opravený zápis Záznam už bol v počítači, teraz bol upravený, korigovaný, revidovaný d – vymazaný zápis a - zvýšenie úrovne popisu (Kód „a“ označuje, že úroveň spracovania [Návěstie, poz. 17] bola zvýšená. Kód „a“ sa použije, ak v Návěstí na poz. 17 bol kód „5“, (ktorý označuje nižšiu, minimálnu úroveň) zmenený na „blank“, čiže záznam je znovu spracovaný na úplnej, najvyššej úrovni.) p – zlepšenie popisu (Kód označuje, že predbežný záznam, ktorý bol vytvorený podľa CIP (v Návěstí na pozícii 17 je kód „8“) je práve aktualizovaný a zlepšený a popis je úplný, pričom v Návěstí na poz. 17 je nový kód „blank“ alebo „1“.)
		06	Type of record A one character code that indicates the characteristics of and defines the components of the record. A Language 21ztahy21y b Archival and manuscripts control [OBSOLETE] c Printed music d Manuscript music e Printed map f Manuscript map g Projected medium h Microform publications [OBSOLETE] I Nonmusical sound recording j Musical sound recording k Two-dimensional nonprojectable graphic m Computer file n Special instructional 21ztahy21y [OBSOLETE] o Kit p Mixed 21ztahy21y r Three-dimensional artifact or naturally occurring object t Manuscript language material	Typ záznamu Použije sa jeden z kódov, ktorý označuje typ záznamu, teda kódovanú informáciu o tom, aký je dokument, o ktorom sa vyhotovuje záznam. A tlačný text [jazykový materiál] b rukopis, archíválie c tlačná hudobná d rukopisy e tlačná mapa f rukopis mapy g videodokument (filmy, premietateľné médiá, video, priesvitky...) [premietateľný materiál] i 21ztahy21y2121 zvukové nahrávky j hudobné zvukové nahrávky k dvojrozmerné nepremietateľné grafické dokumenty (obrazy, kresby...) m počítačové súbory, multimédiá ☐ počítačové súbory p zmiešané materiály r trojrozmerné artefakty a predmety [modely, ručne vyrobené predmety, exponáty, stroje, šaty ...] t rukopisný jazykový materiál
		07	Bibliographic level A one character code that indicates the bibliographic level of the record. A Monographic component part b Jako component part c Collection d Subunit m Monograph/item s Jako	Bibliografická úroveň Jednoznakový kód označuje bibliografickú úroveň záznamu. A Článok z monografie b Článok zo seriálu c Súbor d Jednotka m Monografia s Seriál
		08	Type of control	Typ riadenia

			# a	No specific type of control Archival control	# a	Nešpecifikovaná úroveň riadenia Archivália
		09		Undefined character position		Nedefinovaná pozícia
		10		Indicator count		Dĺžka indikátora (2)
		11		Subfield code count		Dĺžka kódu podpoľa (2)
		12-16		Base address of data		Štartovacia pozícia (5)
		17		Encoding level A one character code that indicates the fullness of the bibliographic information and/or content designation of the USMARC record # Full level 23 Full level, 22ztahy22y not examined 23 Less-than-full level, 22ztahy22y not examined 5 Partial (preliminary) level 7 Minimal level 8 Prepublication level u Unknown z Not applicable		Úroveň spracovania [Encoding level] # - Kompletná úroveň; úplný popis záznam bol vytvorený „s dokumentom v ruke“, <i>de visu</i> (napr. v nár. bibliografii). 23 Bez dokumentu záznam nebol vytvorený „s dokumentom v ruke“; to znamená, že záznam bol napr. vytvorený podľa lístku v katalógu a spracovanie nemohlo byť uskutočnené s takou presnosťou, ako keby sa záznam pripravoval „s dokumentom v ruke“. 23 Bez dokumentu záznam o dokumente bol vytvorený neúplne a bez dokumentu; takto vytvorené záznamy sú menej kompletne (môže chýbať kolácia..) 5 Čiastočný, predbežný, dočasný záznam 7 Minimálna úroveň záznam je neúplný a katalogizačné pracovisko ho môže neskôr doplniť 8 Predpublikačná úroveň záznam vytvorený ako vydaním dokumentu. (CIP). U Neznáma úroveň úplnosti z Pozícia sa nevyužíje
		18		Descriptive cataloging form Leader 18 – Descriptive Cataloging Form A one character code that indicates the descriptive cataloging form reflected in the record. Subfield \$e (Description conventions) of field 040 (Cataloging Source) may contain additional information on the cataloging conventions used. # Non-ISBD a AACR 2 i ISB p Partial ISBD (BK) [OBSOLETE] r Provisional (VM MP MU) [OBSOLETE] u Unknown		Katalogizačné pravidlá Jednoznakový kód označuje, aké katalogizačné pravidlá sa použili ako spracovaní # Nie-ISBD a AACR 2 i ISBD p Čiastočne ISBD r Dočasné u Neznáme
		19		Linked record requirement		Linkovanie
		20-23		Entry map		
		20				Dĺžka dĺžky poľa (4)
		21				Dĺžka „štart-pozícia“ (5)
		22				Dĺžka aplikačnej časti (0)
		23				Nedefinované (blank)
Directory	Adresár					
00X Control fields – General Information	00X Riadiace polia – všeobecné informácie	001		Control Number		Evidenčné číslo záznamu
		003		Control Number Identifier		Zdroj čísla
		005		Date and Time of latest Transaction		Dátum a čas poslednej transakcie
		006		Fixed-Lenght Data Elements – Additional Material Characteristics		Pole fixnej dĺžky Dodatočné charakteristiky materiálu
		007		Physical Description Fixed Field – General Information		Pole fixnej dĺžky Fyzický popis všeobecne
		007/00		Category of material		Druh/kategória materiálu
		Mapa/Map (007/00 = a)				
		01		Specific 22ztahy22y designation		Špecifické označenie materiálu
		02		Original versus reproduction aspect		Aspekt originál/reprodukcia
		03		Color		Farba

		04	Physical medium	Nosič
		05	Type of reproduction	Typ reprodukcie
		06	Production/reproduction details	Podrobnosti produkcia/reprodukcia
		07	Positive/negative aspect	Aspekt pozitív/negatív
		Počítačový súbor Computer file (007/00 = c)		
		01	Specific 23ztahy23y designation	Špecifické označenie materiálu
		02	Original versus reproduction aspect	Aspekt originál/reprodukcia
		03	Color	Farba
		04	Dimension	Rozmer
		05	Sound	Zvuk
		Glóbus/ Globe (007/00=d)		
		01	Specific 23ztahy23y designation	Špecifické označenie materiálu
		02	Original versus reproduction aspect	Aspekt originál/reprodukcia
		03	Color	Farba
		04	Physical medium	Nosič
		04	Type of reproduction	Typ reprodukcie
		Premietateľná grafika/ Projected graphic (007/00 = g)		
		01	Specific 23ztahy23y designation	Špecifické označenie materiálu
		02	Original versus reproduction aspect	Aspekt originál/reprodukcia
		03	Color	Farba
		04	Base of emulsion	Základ emulzie
		05	Sound on medium or separate	Zvuk na médiu alebo osve
		06	Medium for sound	Nosič zvuku
		07	Dimensions	Rozmery
		08	Secondary support material	Materiál sekundárneho nosiča
		Mikroforma/ Microform (007/00 = h)		
		01	Specific 23ztahy23y designation	Špecifické označenie materiálu
		02	Original versus reproduction aspect	Aspekt originál/reprodukcia
		03	Positive/negative aspect	Aspekt pozitív/negatív
		04	Dimensions	Rozmery
		05	Reproduction ratio range	Rozpätie mierky reprodukcie
		06-08	Reproduction ratio	Mierka reprodukcie
		09	Color	Farba
		10	Emulsion on film	Emulzia filmu
		11	Generation	Generácia
		12	Base of film	Báza filmu
		Nepremietateľná grafika/ Nonprojected graphic (007/00 = k)		
		01	Specific 23ztahy23y designation	Špecifické označenie materiálu
		02	Original versus reproduction aspect	Aspekt originál/reprodukcia
		03	Color	Farba
		04	Primary support material	Materiál primárneho nosiča
		05	Secondary support material	Materiál sekundárneho nosiča
		Filmy/ Motion pictures (007/00 = m)		
		01	Specific 23ztahy23y designation	Špecifické označenie materiálu
		02	Original versus reproduction aspect	Aspekt originál/reprodukcia
		03	Color	Farba
		04	Motion picture presentation format	Formát filmu
		05	Sound on medium or separate	Zvuk na médiu alebo osve
		06	Medium for sound	Nosič zvuku

		07	Dimensions	Rozmery
		08	Configuration of playback channels	Konfigurácia kanálov playbacku
		09	Production elements	Výrobné údaje
		10	Positive/negative aspect	Aspekt pozitív / negatív
		11	Generation	Generácia
		12	Base of film	Báza filmu
		13	Refined categories of color	Kategórie farby
		14	Kind of color stock or print	Druh farby
		15	Deterioration stage	Stav zachovalosti
		16	Completeness	Úplnosť
		17-22	Film inspection date	Dátum inšpekcie filmu
		Zvuková nahráv-ka/ Sound recording (007/00 = s)		
		01	Specific 24ztahy24y designation	Špecifické označenie materiálu
		02	Original versus reproduction aspect	Aspekt originál/reprodukcia
		03	Speed	Rýchlosť
		04	Configuration of playback channels	Konfigurácia kanálov playbacku
		05	Groove width/groove pitch	Šírka drážky/ drážka
		06	Dimensions	Rozmery
		07	Tape width	Šírka pásky
		08	Tape configuration	Konfigurácia pásky
		09	Kind of disc, cylinder or tape	Druh platne, valca, pásky
		10	Kind of material	Druh materiálu
		11	Kind of cutting	Druh strihu
		12	Special playback characteristics	Špeciálne charakteristiky playbacku
		13	Capture and storage technique	Technika skladovania
		Text/ Text (007/00 = t)		
		00	Category of 24ztahy24y	Kategória materiálu
		01	Specific 24ztahy24y designation	Špecifické označenie materiálu
		Video-nahráv-ka/ Video-recording (007/00 = v)		
		01	Specific 24ztahy24y designation	Špecifické označenie materiálu
		02	Original versus reproduction aspect	Aspekt originál/reprodukcia
		03	Color	Farba
		04	Videorecording format	Formát videozáznamu
		05	Sound on medium or separate	Zvuk na médiu alebo osve
		06	Medium for sound	Nosič zvuku
		07	Dimension	Rozmery
		08	Configuration of playback channels	Konfigurácia kanálov playbacku
		Nešpecifi- kovaný materiál/U nspeci-fied (007/00 = z)		
		00	Category of material	Kategória materiálu
		01	Specific 24ztahy24y designation	Špecifické označenie materiálu
		008	Fixed length data elements – General Information	Všeobecné údaje o spracovaní. Pole pevné dĺžky
		Všetky materiály /All materials		Spoločné pre všetky materiály
		00-05	Date entered on file	Dátum zápisu do súboru
		06	Type of date/Publication status	Kód typu dátumu
		07-10	Date 1	1. dátum / začiatok vydávania
		11-14	Date 2	2. dátum/ koniec vydávania
		15-17	Place of publication, production, or execution	Kód miesta vydania, výroby, realizácie
		35-37	Language	Jazyk (kód)
		38	Modified record	Kód modifikácie záznamu

	(008) Fixed length data elements General information	39	Cataloging source	Zdroj katalogizácie
	Všeobecné údaje o spracovaní	(006) Fixed length data elements Additional Material Characteris- tics		
	Pole pevnej dĺžky	Dodatoč- né charakte- ristiky materiálu		
		Pole pevnej dĺžky		
	Pozícia znaku	Pozícia znaku	Name	Pomenovanie
	008	006	Books	Knihy
	18-21	01-04	Illustrations	Ilustrácie
	22	05	Target audience	Používateľské určenie
	23	06	25ztahy25 item	Forma dokumentu
	24-27	07-10	Nature of contents	Povaha obsahu
	28	11	Government publication	Oficiálna publikácia
	29	12	Conference publication	Publikácia z konferencie
	30	13	Festschrift	Venovanie
	31	14	Index	Register
	32	15	Undefined	Nedefinované
	33	16	Fiction	Umelecká literatúra
	34	17	Biography	Biografia
	008	006	Computer files	Počítačové súbory
	18-21	01-04	Undefined	Nedefinované
	22	05	Target audience	Používateľské určenie
	23-25	06-08	Undefined	Nedefinované
	26	09	Type of computer file	Typ počítačového súboru
	27	10	Typ stroja	Typ stroja
	28	11	Government publication	Oficiálna publikácia
	29-34	12-17	Undefined	Nedefinované
	008	006	Maps	Mapy
	18-21	01-04	Relief	Reliéf
	22-23	05-06	Projection	Projekcia
	24	07	Prime meridian	Základný poludník
	25	08	Type of cartographic material	Typ kartografického materiálu
	26-27	09-10	Undefined	Nedefinované
	28	11	Government publication	Oficiálna publikácia
	29-30	12-13	Undefined	Nedefinované
	31	14	Index	Register
	32	15	Undefined	Nedefinované
	33-34	16-17	Special format characteristics	Špeciálne charakteristiky formátu
	008	006	Music	Hudba
	18-19	01-02	25ztahy25 composition	Forma kompozície
	20	03	Format of music	Formát hudby
	21	04	Undefined	Nedefinované
	22	05	Target audience	Používateľské určenie
	23	06	25ztahy25 item	Forma dokumentu
	24-29	07-12	Accompanying matter	Sprievodný materiál
	30-31	13-14	Literary text for sound recording	Typ textu v nehudobnom zázname
	32-34	15-17	Undefined	Nedefinované
	008	006	Serials	Seriály
	18	01	Frequency	Frekvencia
	19	02	Regularity	Pravidelnosť
	20	03	ISDS center	Centrum ISDS
	21	04	Type of jako	Typ seriálu
	22	05	25ztahy25 original item	Forma originálu
	23	06	25ztahy25 item	Forma dokumentu
	24	07	Nature of entire work	Povaha práce jako celku
	25-27	08-10	Nature of contents	Povaha obsahu
	28	11	Government publication	Oficiálna publikácia
	29	12	Conference publication	Publikácia z konferencie
	30-32	13-15	Undefined	Nedefinované

	33	16	Original alphabet or script of title	Originálny jazyk alebo písmo názvu
	34	17	Successive/latest entry	Starší/novší vstup
	008	006	Visual Materials	Vizuálne materiály
	18-20	01-03	Running time	Dĺžka trvania
	21	04	Undefined	Nedefinované
	22	05	Target audience	Používateľské určenie
	23-27	06-10	Accompanying matter	Sprievodný materiál
	28	11	Government publication	Oficiálna publikácia
	29-32	12-15	Undefined	Nedefinované
	33	16	Type of (visual) material	Typ vizuálneho materiálu
	34	17	Technique	Technika
	008	006	Mixed material	Zmiešaný materiál
	18-22	01-05	Undefined	Nedefinované
	23	06	26ztahy26 item	Forma dokumentu
	24-34	07-17	Undefined	Nedefinované

SYSTÉMOVÝ KNIHOVNÍK JE ZODPOVĚDNÝ ZA UDRŽOVÁNÍ FORMÁTU MARC21 V AKTUÁLNÍM STAVU.

Tabulka 2 – Pole s proměnlivou délkou formátu MARC 21 (slovensky)

010	Library of Congress Control Number (NR)	Evidenčné číslo kongresovej knižnice
015	National Bibliography Number (NR)	Číslo národnej bibliografie
017	Copyright Registration Number JAKO	Číslo copyrightu
018	Copyright Article-Fee Code (NR)	Kód copyrightu článku
020	International Standard Book Number JAKO	ISBN Medzinárodné štandardné číslo knihy
022	International Standard Jako Number JAKO	ISSN Medzinárodné štandardné číslo seriálu
024	Other Standard Identifier JAKO	Iná štandardná identifikácia
025	Overseas Acquisition Number JAKO	Číslo akvizície
027	Standard Technical Report Number JAKO	Štandardné číslo technickej správy
028	Publisher Number for Music JAKO	Číslo vydavateľa hudobníny
030	CODEN Designation JAKO	CODEN
032	Postal Registration Number JAKO	Poštové registračné číslo
033	Date/Time and Place of an Event JAKO	Čas a miesto konania
034	Coded Cartographic Mathematical Data JAKO	Kódované údaje – kartografické materiály – matematické údaje
035	Jako Control Number JAKO	Systémové číslo
036	Original Study Number for Computer Data Files (NR)	Číslo štúdie počítačového súboru
037	Source of Acquisition JAKO	Zdroj akvizície
040	Cataloging Source (NR)	Zdroj katalógu
041	Language Code (NR)	Kód jazyka
042	Authentication Code	Kód pôvodcovskej organizácie
043	Geographic Area Code (NR)	Kód geografickej oblasti GAC
044	Country of Publishing/Producing Entity Code (NR)	Kód krajiny vydania/výroby
045	Time Period of Content (NR)	Kód pokrytia časového obsahu dokumentu
046	Type of Date Code, Date, Date 1, Date 2 (B. C. Dates) (NR)	Kód typu dátumu
047	26ztahy26 Musicalcomposition Code (NR)	Kód formy hudobnej skladby
048	Number of Musical Instruments or Voices Code JAKO	Kód nástrojov a hlasov v skladbe /nahrávke
050	Library of Congress Call Number JAKO	Signatúra Kongresovej knižnice
051	Library of Congress Copy, Issue, Offprint Statement JAKO	Údaj o exemplári, vydání – Kongresová knižnica
052	Geographic Classification Code JAKO	Kód geografickej jednotky
055	Call Numbers/Class Numbers Assigned in Canada JAKO	Signatúry/ Triedy – Kanada
060	National Library of Medicine Call Number JAKO	Signatúra Národnej lekárskej knižnice
061	National Library of Medicine Copy Statement JAKO	Údaj o exemplári – Národná lekárska knižnica
066	Character Sets Present (NR)	Znaková sada
070	National Agricultural Library Call Number JAKO	Signatúra Národnej poľnohospodárskej knižnice

071	National Agricultural Library Copy Statement JAKO	Údaj o exemplári – Národná poľnohospodárska knižnica
072	Subject Category Code JAKO	Kód predmetovej kategórie
074	Government Printing Office (GPO) Item Number JAKO	Číslo dokumentu GPO
080	Universal Decimal Classification Number (NR)	MDT – Medzinárodné 27ztahy27y27 triedenie
082	Dewey Decimal Call Number JAKO	Deweyho 27ztahy27y27 triedenie
084	Other Classification Number JAKO	Iné klasifikačné číslo
086	Government Document Call / Classification Number JAKO	Signatúra / klasifikácia oficiálnej publikácie
088	Report Number JAKO	Číslo správy
09X	Local Call Number	Lokálna signatúra
1XX	Main Entries – General Information	Hlavné vstupy – Všeobecná informácia
100	Main Entry – Personal Name (NR)	Hlavný vstup – osobné meno
110	Main Entry – Corporate Name (NR)	Hlavný vstup – korporácia
111	Main Entry – Meeting Name (NR)	Hlavný vstup – zhromaždenie
130	Main Entry – Uniform Title (NR)	Hlavný vstup – názov
20X-24X	Title and Title-Related Fields – General Information	Názov a polia súvisiace s názvom – Všeobecná informácia
210	Abbreviated Key Title (NR)	Skrátený kľúčový názov
222	Key Title JAKO	Kľúčový názov
240	Uniform Title (NR)	Združujúci názov
242	Translation of Title by Cataloging Agency JAKO	Preklad názvu dodaný katalogizujúcou agentúrou
243	Collective Uniform Title (NR)	Súborný názov
245	Title Statement (NR)	Názov
246	Varying 27ztahy27 Title JAKO	Iné formy názvu
247	Former Title or Title Variations JAKO	Názov a varianty názvu
250-28X	Edition, Imprint, Etc. Fields-General Information	Vydanie / Vydavateľské údaje / Impresum – Všeobecná informácia
250	Edition Statement	Údaje o poradí vydania
254	Musical Presentation Statement	Údaj o hudobnine
255	Cartographic Mathematical Data	Kartografické dokumenty – matematické údaje
256	Computer File Characteristics	Počítačové súbory - charakteristika
257	Country of Producing Entity for Archival Films	Krajina výroby archivovaného filmu
260	Publication, Distribution, etc. (Imprint)	Vydavateľské údaje / Impresum
261	Imprint Statement for Films (Pre-AACR 1 Revised)	Producent filmu
262	Imprint Statement for Sound Recordings (Pre-AACR 2)	Výrobca zvukového záznamu
263	Projected Publication Date	Plánovaný čas vydania
270	Primary Address	Hlavná adresa
3XX	Physical Description, Etc. Fields-General Information	Fyzický popis
300	Physical Description	Kolácia
306	Playing Time	Čas trvania prehrávky
307	Hours, Etc.	Hodiny...
310	Current Publication Frequency	Frekvencia aktuálna
321	Former Publication Frequency	Frekvencia normálna
340	Physical Medium	Fyzický nosič
342	Geospatial Reference Data	Geospaciálne údaje
343	Planar Coordinate Data	Planárne koordinačné údaje
351	Organization and Arrangement of Materials	Organizácia a aranžmán materiálov
352	Digital Graphic Representation	Digitálna grafická reprezentácia
355	Security Classification Control	Klasifikácia bezpečnosti
357	Originator Dissemination Control	Právo distribúcie
362	Dates of Publication and/or Volume Designation	Dátum vydania a/alebo označenie zväzku
4XX	Series Statements-General Information	Údaje o edícii – Všeobecná informácia
400	Series Statement/Added Entry-Personal Name	Edícia/ Pridaný vstup – Osobné meno
410	Series Statement/Added Entry-Corporate Name	Edícia / Pridaný vstup – Korporácia
411	Series Statement/Added Entry-Meeting Name	Edícia / Pridaný vstup – Zhromaždenie
440	Series Statement/Added Entry-Title	Edícia / Pridaný vstup – Názov
490	Series Statement	Edícia
5XX	Notes – General Information	Poznámky-Všeobecné informácie
500	General Note	Všeobecná poznámka
501	With Note	Poznámka o príväzku
502	Dissertation Note	Poznámka o dizertácii
504	Bibliography, Etc. Note	Poznámka o bibliografii
505	Formatted Contents Note	Poznámka o obsahu – formátovaná
506	Restrictions on Access Note	Poznámka o obmedzeniach prístupu

507	Scale 28ztahy28y Graphic Material	Poznámka o mierke pre grafické materiály
508	Creation/Production Credits Note	Poznámka – tvorcovia (réžia, kamera, scéna...)i
510	Citation/References Note	Poznámka – citácia, odkaz
511	Participant or Performer Note	Poznámka o účinkujúcich (herei, rozprávači, účinkujúci...)
513	Type of Record and Period Covered Note	Poznámka o type správy a pokrytom období
514	Data Quality Note	Poznámka o kvalite údajov
515	Numbering Peculiarities Note	Poznámka o zvláštnostiach číslovania vydania (neformát.)
516	Type of Computer File or Data Note	Poznámka o type počítačového súboru alebo údajov
518	Date/Time and Place of an Event Note	Poznámka o čase a mieste udalosti
520	Summary, Etc. Note	Poznámka k obsahu
521	Target Audience Note	Poznámka o používateľskom určení
522	Geographic Coverage Note	Poznámka o geografickom pokrytí
524	Preferred Citation of Described Material Note	Poznámka o preferovanej citácii
525	Supplement Note	Poznámka o prílohe
530	Additional Physical Form Note	Poznámka o fyzickej forme (doplňujúca)
533	Reproduction Note	Poznámka o reprodukcii
534	Original Version Note	Poznámka o verzii originálu
535	Location of Originals/Duplicates Note	Poznámka o umiestnení originálu/duplikátu
536	Funding Information Note	Poznámka o financovaní (kontrakt, grant, projekt)
538	Jako Details Note	Poznámka o 28ztahy28y28 počítačového systému
540	Terms Governing Use and Reproduction Note	Poznámka o obmedzeniach (copyrighte, výnimky, práva vystavovať, filmové práva)
541	Immediate Source of Acquisition Note	Poznámka o zdroji akvizície
544	Location of Associated Archival Materials Note	Poznámka k lokácii priradených archívnych materiálov
545	Biographical or Historical Note	Biografická alebo historická poznámka
546	Language Note	Poznámka o jazyku
547	Former Title Complexity Note	Poznámka o 28ztahy28y2828č názvoch
550	Issuing Body Note	Poznámka o vydavateľovi
551	Entity and Attribute Information Note	Poznámka o totožnosti a atribútoch
555	Cumulative Index/Finding Aids Note	Poznámka o kumulatívnom registri (umiestnenie, dostupnosť)
556	Information about Documentation Note	Poznámka o dostupnosti dokumentácie
561	Provenance Note	Poznámka proveniencie
562	Copy and Version Identification Note	Poznámka k identifikácii exempláru a verzie
565	Case File Characteristics Note	Poznámka k obsahu súboru
567	Methodology Note	Poznámka k metodológii
580	Linking Entry Complexity Note	Poznámka 28ztahy28y2828č väzbách
581	Publications about Described Materials Note	Poznámka o publikáciách o popisovaných materiáloch
583	Action Note	Poznámka o akcii
584	Accumulation and Frequency of Use Note	Poznámka ku akumulácii a frekvencii používania
585	Exhibitions Note	Poznámka o výstavách
586	Awards Note	Poznámka o oceneniach
59X	Local Notes	Lokálne poznámky
6XX	Subject Access Fields-General Information	Heslá / Prístupové výrazy / Selekčné výrazy
600	Subject Added Entry-Personal Name	Heslo- osobné meno
610	Subject Added Entry-Corporate Name	Heslo- korporácia
611	Subject Added Entry-Meeting Name	Heslo- zhromaždenie
630	Subject Added Entry-Uniform Title	Heslo- názov
650	Subject Added Entry-Topical Term	Heslo- jako
651	Subject Added Entry-Geographic Name	Heslo- geografický názov
653	Index Term-Uncontrolled	Heslo- voľné indexovanie
654	Subject Added Entry-Faceted Topical Terms	Heslo – fazetový systém -jako
655	Index Term-Genre/Form	Heslo- žáner/forma
656	Index Term-Occupation	Heslo- zamestnanie
657	Index Term-Function	Heslo- funkcia
658	Index Term-Curriculum Objective	Heslo- kurikulum
69X	Local Subject Access Fields	Heslo- lokálny prístupový výraz
700-75X	Added Entries- General Information	Pridané vstupy – všeobecná informácia
700	Added Entry-Personal Name	Pridaný vstup – osobné meno
710	Added Entry-Corporate Name	Pridaný vstup – názov korporácie
711	Added Entry-Meeting Name	Pridaný vstup – názov zhromaždenie
730	Added Entry-Uniform Title	Pridaný vstup – názov
740	Added Entry-Uncontrolled Related/Analytical Title	Pridaný vstup – voľné indexovanie Spojený analytický názov
752	Added Entry-Hierarchical Place Name	Pridaný vstup – osobné meno
753	Jako Details Access to Computer Files	Podrobnosti systému jako počítačových súboroch
754	Added Entry-Taxonomic Identification	Pridaný vstup – Taxonómia
755	Added Entry-Physical Characteristics	Pridaný vstup – Fyzické vlastnosti
76X-78X	Linking Entries-General Information	Polia väzieb – Všeobecná informácia
760	Main Series Entry	Záznam – Hlavná edícia
762	Subseries Entry	Záznam - Podedícia

765	Original Language Entry	Záznam – Jazyk originálu
767	Translation Entry	Záznam – Preklad
770	Supplement/Special Issue Entry	Záznam – Prílohy, dodatky, špeciálne vstupy
772	Parent Record Entry	Záznam – Materský/vyšší
773	Host Item Entry	Záznam – Základný dokument
775	Other Edition Entry	Záznam – Ďalšie vydania
776	Additional Physical Form Entry	Záznam – Iné fyzické formy vydania
777	Issued With Entry	Záznam – Vydané s...
780	Preceding Entry	Záznam – Predošlé vydanie...
785	Succeeding Entry	Záznam – Nasledujúce vydanie
786	Data Source Entry	Záznam – Zdroj dát
787	Nonspecific Relationship Entry	Záznam – Nešpecifikované vzťahy
800-840	Series Added Entries-General Information	Edícia/ Pridaný vstup – Všeobecná informácia
800	Series Added Entry-Personal Name	Edícia – Pridaný vstup – Osobné meno
810	Series Added Entry-Corporate Name	Edícia – Pridaný vstup – Korporácia
811	Series Added Entry-Meeting Name	Edícia – Pridaný vstup – Zhromaždenie
830	Series Added Entry-Uniform Title	Edícia – Pridaný vstup – Názov
841-88X	Holdings, Alternate Graphics, Etc. -General Information	Holdingy /Vlastnacké údaje / Alternatívna grafická forma atď. – Všeobecná informácia
850	Holding Institution	Vlastník – organizácia
852	Location	Lokácia/Umiestnenie
856	Electronic Location and Access	Adresa elektronického zdroja
880	Alternate Graphic Representation	Alternatívna grafická reprezentácia
886	Foreign MARC Information Field	Pole informácií o cudzom MARCu

4.9 Terminologie datového formátu ILS

Koncept datového formátu je hlavním konceptem počítačového zpracování dat v ILS.

Kromě termínu datový formát se používají v ILS obecné termíny pro zpracování počítačových dat: záznam, pole, podpole, repertoár znaků, logický záznam, fyzický záznam, formát dat, soubor, uchovávaní dat, přístup k datům, struktura dat, kód atd.

4.10 Záznam dat. Znakový repertoár a jiné základní termíny

Základním pojmem je pojem *záznam dat (record)*. Jeho synonyma jsou také termíny *vstup*, *věta*, *logická věta*. Ve většině formátů se *rozlišuje* význam pojmů záznam – *bibliografický záznam*. Není to záznam, jak ho známe v katalogizaci a bibliografii (tj. „bibliografický záznam“).

Záznam je sada specificky definovaných *znaků*. Obsahuje popis, adresář a bibliografická data. Znakové sady (repertoár znaků) jsou *sada znakových znaků* a *grafických znaků*, jako jsou písmena, čísla a symboly, mezery, kód konce pole a záznamu a jejich reprezentace kódu. Znaky a znakové sady jsou zpravidla předem dohodnuty ve formátech informačních dat. Počítač pracuje s nejjednoduššími informacemi.

BIT je jednotka informací, která může mít dva stavy: 1 nebo 0 (nebo ON-OFF). Každá data v počítači jsou reprezentována v bitech. (7)8 BIT = 1 BYTE. Jeden BYTE efektivně odpovídá počtu BITS, které jsou nutné pro kódování jednoho znaku. Kódovací mechanismus a možnosti obsahují tabulky kódů (např.: ASCII – Americký standardní kód pro výměnu informací a ISO 646).

ISO 646 je základním standardem pro latinské znaky a další znaky a symboly. Používá 7bitový kód a umožňuje kombinacím vytvořit 128 znaků. Použití 8bitového kódu (IBM EBCDIC – Extended Binary Coded Data for Interchange standard) umožňuje 256 kombinací.

Dalšího pokroku bylo dosaženo v normě ISO 10646 (1993).¹⁰ Norma určuje 16 a 32bitové znakové sady. Vztahuje se na reprezentaci, přenos, výměnu, zpracování, ukládání, vstup a prezentaci písemné formy jazyků (písem) používaných po celém světě a dotýká se i dalších symbolů. *Standardní znaková sada v praxi ILS je UTF8.*

4.11 MARC21 pro autority – Autoritní data

Návěští (Leader>main)

Adresář (Directory>main)

4.11.1 FIXNÉ POLE

001 Evidenčné číslo záznamu (NR)_001_CONTROL_NUMBER>main

003 Zdroj evidenčného čísla
(NR)_003_CONTROL_NUMBER_IDENTIFIER>main

005 Dátum a čas poslednej transakcie
(NR)_005_DATE_AND_TIME_OF_LATEST_TRANSACTION>main

008 Údaje s pevnou dĺžkou_008_FIXED_LENGTH_DATA_ELEMENTS

NÁVĚSTÍ

00-04 Logická dĺžka záznamu (generuje systém)

05 Status záznamu

a Zvýšenie úrovne spracovania

c Opravený alebo zrevidovaný

d Vymazaný (iné)

n Nový

s Vymazaný; heslo bolo rozdelené na dve al. viac hesiel

¹⁰ ISO/IEC 10646-1:1993/Amd 13:1998 Information technology — Universal Multiple-Octet Coded Character Set (UCS)

- x Vymazaný; heslo bolo nahradené iným heslom
- 06 Typ záznamu
- z Údaje o autoritách
- 07-08 Pozície nedefinované. Zostanú prázdne - blank (#) (generuje systém)
- 09 Schéma kódovania (1) (generuje systém)
- 10 Dĺžka indikátora (2) (generuje systém)
- 11 Dĺžka kódu podpoľa (2) (generuje systém)
- 12-16 Štartovacia pozícia (generuje systém)
- 17 Úroveň spracovania
- n Kompletný záznam autority
- o Nekompletný záznam autority
- 18 Politika interpunkcie (1)
- 19 Pozícia nedefinovaná. Zostane prázdna - blank (#)
- 20 Dĺžka dĺžky poľa (4) (generuje systém)
- 21 Dĺžka "štart-pozícia" (5) (generuje systém)
- 22 Dĺžka aplikačnej časti (0) (generuje systém)
- 23 Nedefinované (0) (generuje systém)

Typ záznamu (Typ záz:) vo formulári sa nastaví na **"z"** (záznam autority). Tým sa aktivizuje prepojenie formulára s poľom 008 pre autority.

Bibliografická úroveň – Bib úrv (bib lvl) sa zvolí kód podľa typu autority (hesla, záhlavia, položky...)

- x Meno (A/)
- y Predmet (S/)
- t Názov edície (T/)
- u Združujúci názov (unifikovaný názov - uniform title) (T/)
- g Autor/názov edície (A/)
- z Špeciálny výraz

MARC formát pre authority – Základné štruktúry

1XX Hlavné záhlavie (syn: established heading; hlavné heslo, heslový menovateľ; autoritatívne záhlavie)

4XX Odkazy "pozri" (See references)

5XX Odkazy "pozri aj" (See also references)

x00 Osobné meno

x10 Názov korporácie

x11 Názov korporácie/ zhromaždenia

x30 Názov

x50 Predmet (Topical, Subject)

x51 Geografický názov

6XX Edície a poznámky (Series and notes)

Authority – indikátory napr v ILS Virtua

Hodnota "9" v druhom indikátore poľa 360 alebo v bloku 6XX bude zobrazovať poznámku v obrazovke krížových odkazov.

Hodnota "-" v prvom indikátore bloku 4XX alebo 5XX spôsobí, že heslo bude ignorované pri indexovaní a zobrazení menu.

Hodnota "9" v prvom indikátore bloku 4XX alebo 5XX spôsobí, že heslo bude indexované ale ignorované v zobrazení menu.

VARIABILNÉ POLIA

Polia čísel a kódov (01X-08X) Number_and_Code_Fields_01X_08X>main

Polia hesiel (1XX) Heading_Fields_1XX>main

Smerovanie a odkazy -- všeobecné informácie Tracings_and_References_General_Information>main

Komplexné odkazy (2XX-3XX) Complex_Subject_References_2XX_3XX>main

Polia smerovaní odkazov "POZRI ..." (4XX) See_From_Tracing_Fields_4XX>main

Polia smerovaní "POZRI AJ ..." (5XX) See_Also_From_Tracing_Fields_5XX>main

Polia práce so seriálovými publikáciami a edíciami
(64X)Series_Treatment_Fields_64X>main

Polia komplexných menných odkazov(663-666)Name_References_663_666>main

Polia poznámok (667-68X)Note_Fields_667_68X>main

Polia väzieb (7XX)Heading_Linking_Entry_Fields_7XX>main

Iné variabilné polia (8XX)Other_Variable_Fields_8XX>main

4.11.2 DOČASNÝ ZÁZNAM AUTORITY

Záznam autority generuje automaticky ILS, pokud neexistuje permanentní (stálý) záznam autority z nějakého řízeného slovníku nebo zdroje autorit.

System automaticky vymaže záznam autority, pokud je smazaný poslední asociovaný *bibliografický záznam*.

V souboru záznamů autorit se nachází proto, protože je v bibliografickém záznamu (např. 100). Kód lokální úrovně je "2".

4.11.3 PERMANENTNÍ ZÁZNAM AUTORITY

Záznam hesla autority sa stává permanentním po zpracování údajů v programu ILS jako záznam autority podle MARC 21 pro autority s odkazy a poznámkami.

Kód lokální úrovně je "0, 4, 5 nebo 1".

4.11.4 TVORBA ZÁZNAMU AUTORITY V ILS – MOŽNOSTI

V ILS se záznam vytváří stejným způsobem jako bibliografický záznam. Používají se šablony pro různé typy autorit. Je možné přímo zapsat novou autoritu, upravit provizorní autoritu, převzít autoritu do bibliografického záznamu z externích zdrojů nebo z vlastní databáze, upravit autoritu, zkopírovat autoritu, sloučit autority, vytvořit nový trvalý záznam, zkopírovat autoritu atd.

MOŽNÉ STAVY ZÁZNAMU AUTORITY V ILS

DRŽ	KEEP	Nahradí dočasný záznam v databázi záznamem z BUFFERU
SPOJ	LINK	Přidá křížové odkazy a poznámky z bufferu do záznamu v databázi
SLUČ	MERGE	Přidá křížové odkazy, poznámky a spojí bibliografické záznamy podle záznamů autorit
PŘES	OVER	Obejde (neodstraní!) nesrovnalosti zjištěné při zpracování; pokud např. katalogizátor změnil v záznamu heslo 1XX na 4XX, status OVER přidá záznam do báze bez hlášení konfliktu. POUŽÍVAT OPATRNĚ! Pokud VTLS zahlásí chybu (konflikt) hesel, např: 1XX existuje jako 4XX, 1XX/5XX existuje jako 4XX, 4XX existuje jako 1XX), je třeba opravit nebo změnit heslo v 4XX na 5XX.
ČEKEJ	WAIT	Nechá záznam v bufferu
ZRUŠ	CANCEL	Zruší záznam v bufferu
SMAŽ	DELETE	Smaže verzi záznamu v bufferu a v databázi (pokud je záznam autority spojený s nějakým bibliografickým záznamem, příkaz je neúčinný)
REVIZE	REVIEW	Nechá záznam v bufferu (týká se souborného katalogu)
MODIF	MOD	Záznam je v bufferu a je "LOCKED" ... není možné přidávat nebo modifikovat záznam; použít LCLRMOD na zrušení záznamu
CHYBA	ERROR	Záznam je v bufferu a není možno ho zpracovat, dokud se chyba neodstraní

4.11.5 DALŠÍ NABÍDKA NA TVORBU ZÁZNAMU AUTORITY¹¹

Transfer bibliografické utility (přenos záznamů autorit) Operace je stejná jako transfer bibliografických údajů.

Pro *autory* a *předměty* se hodnota "Bib úrv" váže na číslo tagu.

100,110,111 Bib úrv = x

150,151 Bib úrv = y

Pro *názvy* se hodnota "Bib úrv" váže na číslo tagu a na 008/12 (Typ seriálové publikace/edice)

130 a 008/12 je "a" Bib úrv = t (edice)

130 a 008/12 nie je "a" Bib úrv = u (název)

PŘEBÍRÁNÍ ZÁZNAMŮ AUTORIT Z PÁSKY NEBO DISKU

Možnost přebírání od různých dodavatelů souborů autorit (Blackwell North America, Marcive, Library Technologies).

Různé dávkové způsoby práce pro různé typy záznamů:

JAUTHLOD – záznamy autorit jmen a názvů

JSUNJLOD – záznamy autorit předmětových hesel

JASTLOAD – záznamy autorit jmen, názvů, předmětů

Příkaz /A

Slouží k přístupu ke:

Bib úrv

Evidenčnímu číslu

Vytvoření tagů 100, 110, 111, 130, 150, 151, 172

Zobrazení obrazovky autorit MARC

Umožňuje přidávat nová pole (A nnn nn)

Příkaz TA

¹¹ Příklad z ILS Virtua. Jiné ILS mohou řešit řízení systému autorit odlišným způsobem.

Umožňuje katalogizátorovi použít v režimu online soubor autorit na vytvoření nebo aktualizaci záznamu autority.

Zobrazení záznamu MARC

Vyhledat autoritu

V seznamu autorit vyhledat a vybrat heslo

Napsat # TA ttt ii

Heslo se přesune do záznamu

Zobrazí se aktualizovaný záznam

Poznámka: Na přesun autority do bibliografického záznamu MARC při zpracování se použije příkaz TB.

VYTVOŘENÍ PERMANENTNÍHO ZÁZNAMU AUTORITY Z MODIFIKOVANÉHO ZÁZNAMU AUTORITY

Zobrazení záznamu hesla

Když je potřeba, modifikovat 1XX

Když je potřeba, přidat tag

4XX Odkaz "viz"

5XX Odkaz "viz též"

6XX Edice a poznámky

Dát záznam do stavu (KEEP)

KOPÍROVÁNÍ ZÁZNAMŮ AUTORIT

Uvnitř vlastní databáze

Stejná technika jako při kopírování záznamů

Speciální požadavky jsou:

Změnit Bib úrv

Vymazat nebo modifikovat tag 010

Mezi různými databázemi na stejném počítači

Příkaz /LIB nebo volba databáze v EasyPAC

Vyhledat záznam MARC

Příkaz COPY umístí záznam do bufferu domácí databáze do stavu WAIT (ČEKAT)

Příkaz COPY KE umístí záznam do bufferu domácí databáze do stavu KEEP (DRŽ)

Mezi různými počítači (tzv. cross platform cataloging – křížová platforma katalogizace). Je to funkce OPAC. Potřebuje otevřené dvě “sessions”

Zvolit: *Copy an View* (Kopíruje a zobrazí “relaci” EasyPAC, do které byl záznam zkopírovaný)

Copy (Kopíruje záznam do označené “relace” EasyPAC, ale nepřepne “relace”)

GLOBÁLNÍ AKTUALIZACE

Variety jmen, předmětových hesel, názvy a speciálně přístupové Z/výrazy se mohou aktualizovat hromadně.

Změny se odrazí ve všech bibliografických záznamech, ve kterých se nachází dané heslo.

SLUČOVÁNÍ ZÁZNAMŮ AUTORIT

Nesprávné heslo 1XX se může opravit jednoduchým příkazem.

Pokud je v seznamu na stejné obrazovce: (řádek #) TO (řádek #). Např. 3 TO 4

Pokud je heslo v seznamu na různých obrazovkách:

HOLD (řádek #) prvního hesla

Zobrazit druhé heslo

HO TO (řádek #) nebo (řádek #) TO HO

Příkaz SHOW HOLD

Zpracováním se sloučí dva záznamy hesel a všechny kombinované bibliografické záznamy sloučí pod společný záznam administrativního hesla.

Sloučení není možné, pokud je ve vyrovnávací paměti nesprávný záznam.

Pokud je chybným záznamem “permanentní záznam”, systém zahlásí: “Verify Merge – Full record authority exists”. (Provéřít sloučení – existuje úplný záznam autority).

Záznam bude ve stavu SLOUČIT (MERGE) s korektním heslem 1XX.

JMÉNA AUTORŮ JAKO AUTORITY

Jsou to: 1. hesla ze souboru řízení autorit

- vytvořená na základě kódu Bib úrv “x” a “g”
- použitý je v nich odkaz “viz”, “viz též”, pokud mají Bib úrv “x” a “g”
- ve všeobecnosti se tvoří z tagů X00, X10 a X11

2. pseudohesla (pseudoauthority)

- část autor/název ve smíšených polích
- z kombinace tagů 1XX a 240

PŘEDMĚTOVÁ HESLA JAKO AUTORITY

Všechna indexovaná předmětová hesla spadají do systému řízení autorit. Jsou to věcné autority.

Tvoří se kódem “y” v “Bib úrv”.

Odkazy “viz”, “viz též”, pokud je v záznamu v “Bib úrv” hodnota “y”.

NÁZVY JAKO AUTORITY

Jsou to: 1. hesla ze souboru řízení autorit

- vytvořená na základě kódu Bib úrv “t” a “u”
- použitý je v nich odkaz “viz”, “viz též”, ak mají Bib úrv “t” a “u”
- ve všeobecnosti se tvoří z tagů X30

2. pseudohesla (pseudoautority)

- podpole “t” (a s nimi související podpole) ve smíšených polích autor/název
- části sdružující názvy (pokud jsou přítomné jiné podnázvy)

3: rozličné indexované názvy v tazích

- 210, 211, 212, 214, 242, 245, 246, 247, 740

SYMBOLY A ZNAČKY V SEZNAMECH AUTORIT

V seznamu autorů:

- * hvězdička znamená, že jde o autora/název edice
- + plus znamená, že jde o autorskou část smíšeného pole autor/název (pseudoautorské heslo)

V seznamu názvů:

- * hvězdička znamená, že jde o autoritu – název edice
- # křížek znamená, že jde o autoritu – sdružující název
- + plus znamená, že jde o názvovou část smíšeného pole autor/název (pseudonázvové heslo)

KŘÍŽOVÉ ODKAZY – OBRAZOVKA

Poskytuje uživatelům katalogu informace o vztazích (odkazech) mezi hesly.

Zobrazí se, pokud uživatel zvolí heslo “viz”, “viz též”

Z obrazovky křížových odkazů (tzv: x-ref) zobrazí názvy spojené se zvoleným heslem.

Zápis “číslo řádku # A” zobrazí záznam autority (“4 A”)

Na obrazovce křížových odkazů se mohou zobrazovat návěští se speciálními vztahy:

“širší termín” (broader term)

“užší termín” (narrower term)

“starší heslo” (earlier heading)

“novější heslo” (later heading)

“podpole w záznamu autority” (subfield w of authority record)

PRÁCE S AUTORITAMI V ILS (AUTORITATIVNÍ DATA), ŘÍZENÍ AUTORIT MARC (AUTHORITY CONTROL)

Do autorit patří všichni autoři a předměty, sdružující názvy, názvy edic a tzv. Z/přístupy.

V autoritách je možný systém křížových odkazů, odkazy “viz”, “viz též”, ekvivalent a poznámky.

Autorita je to, co vzniklo jako záznam podle formátu MARC pro autority.

Na řízení autorit se používá MARC 21 Format for Authority Data. Aplikace tohoto systému je v dokumentacích ILS popsána podrobně. Uvádíme jen nejdůležitější informace.

Záznam autority MARC se tvoří stejně jako bibliografický záznam MARC. V modulu katalogizace je pro autority připravený samostatný formulář.

Zápis údajů do formuláře si vyžaduje používání formátu MARC 21 pro autority. Úpravy a tvorba záznamu autority je možná i v modulu katalogizace nebo samostatně v zaměstnaneckém, případně webovém klientovi ILS.

Záznam o autoritě má, stejně jako bibliografický záznam, strukturu ISO 2709. Je to tedy také záznam MARC.

5 NĚKTERÉ POVINNOSTI SYSTÉMOVÉHO KNIHOVNÍKA PŘI INSTALACI ILS (NAPŘ. KOHA)

5.1 Nastavení MARC 21 v parametrech ILS

1. Výchozí standardní typy autorit MARC 21
2. Výchozí bibliografický rámec MARC 21
3. Vybraná pravidla pro vyhledávání bibliografických záznamů MARC 21
4. ‚FA‘, minimální rámec MARC 21 ‚Fast Add‘ vhodný pro ILS nebo průběžnou „on fly – rychlou“ katalogizaci
5. Ukázka bibliografických šablon MARC 21 pro některé běžné typy bibliografického materiálu
6. Výchozí autorizované hodnoty systému Koha
7. Výchozí klasifikační zdroje a pravidla zápisu
8. Definuje výchozí zprávy pro e-mail a sms
9. Atributy uživatele
10. Frekvence pro předplatné
11. Vzorová upozornění
12. Definuje výchozí zprávy pro rozšířenou konfiguraci zpráv
13. Definuje podmínky pro odesílání zpráv o placení položek a zpráv s předběžným upozorněním prostřednictvím e-mailu a SMS
14. Systém číslování pro předplatné
15. Některé základní výchozí autorizované hodnoty pro umístění knihoven, stav ztracené položky atd. po instalaci je můžete kdykoli změnit
16. CSV profily
17. Kódované hodnoty v souladu s výkazy fondů Z39.71-2006 pro bibliografické jednotky
18. Číselník MARC pro relátory – kódy autorů
19. Některé základní měny s americkým dolarem jako výchozím pro modul akvizice
20. Typy čtenářů

- 21. Ukázky typů a kategorií čtenářů
- 22. Vzorová data štítku a karty čtenáře
- 23. Vzorové svátky: neděle, Vánoce, Nový rok

PŘI ZÁKLADNÍM NASTAVENÍ ILS JE DŮLEŽITÉ, ABY SYSTÉMOVÝ KNIHOVNÍK SPRÁVNĚ NASTAVIL HLAVNĚ:
1. ČÍSELNÉ KÓDY A NÁZVY KNIHOVNY (HLAVNÍ KNIHOVNU, HLAVNÍ LOKACI) A PŘÍPADNĚ TAKÉ SUBLOKACE (POBOČKY);
2. SYSTÉM JEDNOZNAČNÉ IDENTIFIKACE UŽIVATELŮ, ČTENÁŘŮ (NAPŘ. 10 ZNAKOVÝ ČÁROVÝ KÓD); SYSTÉM JEDNOZNAČNÉ IDENTIFIKACE EXEMPLÁŘŮ (NAPŘ. 10 ZNAKOVÝ ČÁROVÝ KÓD).

Systémový knihovník spolu s managementem knihovny také nastavuje:

- a) kategorie čtenářů/uživatelů,
- b) administrátora ILS,
- c) pravidla výpůjček pro typy/kategorie dokumentů/exemplářů.

Nastavuje globální preference systému pro všechny moduly a potřebné funkcionality.

Jmenovitě systémový knihovník nastavuje globální systémové preference

1. Akvizice	13. Seriály
2. Administrace systému	14. Link 856
3. Authority	15. Nástroje
4. Katalogizace	16. Webové služby
5. Výpůjčky	17. ILLS
6. Obálky	18. OPAC
7. Adresy/kontakty	19. Bezpečnost
8. Místní použití	20. API
9. Protokoly transakcí	21. Z39.50/SRU ¹²
10. OPAC	22. Tisk
11. Uživatelé	23. Reporty, statistiky
12. Hledání	

V ILS jsou zpravidla instrukce, které systémového knihovníka vedou a umožňují mu přizpůsobit ILS možnostem knihovny.

5.2 Řízení tvorby bibliografických záznamů MARC (bibliographic control)

Problematika metodiky tvorby bibliografického záznamu je podrobněji popsána v různých metodikách k software, které používají knihovny.

¹² SRU/CQL – SRU – *Search/Retrieve via URL* – je standardní XML protokol pro vyhledávací dotazy, využívající CQL – *Contextual Query Language* – standardní syntaxi pro reprezentaci dotazů.

V praxi se samotné údaje bibliografického popisu zaznamenávají jednak podle katalogizačních pravidel a instrukcí ISBD, AACR2, RDA, případně podle vlastních, pokud se od ISBD a AACR2 výrazně neodlišují. Bibliografická (katalogizační) pravidla stanovují, odkud se z popisovaného dokumentu údaje přebírají, jak se zapisují a jak se záznamy zobrazují v katalogu uživatelům.

Do počítače se zapisují údaje do příslušných šablon pro různé druhy dokumentů ve formátu MARC.

6 NOVÁ PARADIGMATA BIBLIOGRAFIE A KNIHOVNICTVÍ

Bibliografickou a katalogizační praxi už více než 50 let ovlivňují tzv. „*Pařížské principy*“¹³, které byly schválené roku 1961. Tyto principy sloužily dlouhá desetiletí a v podstatě vycházely ze staletí formované empirie v bibliografii a katalogizaci. Pařížské principy se staly základem mnohých národních katalogizačních pravidel. Tato tradice v současnosti doznívá a v podstatě znamená *překonané* paradigma bibliografie.

Nové paradigma bibliografie představuje hlavně celá řada nových *de facto* standardů, teorií, doporučení, modelů, pravidel, nástrojů a nová metodologie, která *reaguje na*:

- a. změny v univerzu dokumentů,
- b. změny ve vydavatelském a knihkupeckém sektoru,
- c. globální trendy zasahující knihovnictví,
- d. technologický rozvoj,
- e. digitalizaci,
- f. rozvoj počítačových sítí,
- g. požadavky otevřenosti a kompatibility,
- h. rozvoj nových internetových systémů a služeb (Google),
- i. rozvoj sociálních sítí,
- j. změny chování uživatelů,
- k. informační potřeby a požadavky privátního sektoru,
- l. další okolnosti, které jako celek výrazně konkurují knihovnictví a představují pro knihovnictví nové výzvy.

Pokud chce knihovnictví udržet krok v nové době, musí nevyhnutelně změnit svoje zastaralé a málo efektivní přístupy, které už neodpovídají novým návykům uživatelů.

Přechod do nové vývojové fáze bibliografie a knihovnictví bude *evoluční* a ne *revoluční*. Není možno ho uskutečnit ze dne na den. Přechod si vyžaduje důkladnou přípravu, protože překonávat desetiletí zaběhané rutiny v bibliografii a v používání

¹³ International Conference on Cataloguing Principles (Paris : 1961). Report. London: International Federation of Library Associations, 1963, p. 91-96. Also available in: Library Resources & Technical Services, v. 6 (1962), p. 162-167; and Statement of principles adopted at the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October, 1961. Annotated edition with commentary and examples by Eva Verona. London: IFLA Committee on Cataloguing, 1971.

ILS si vyžadují promyšlený systém vzdělávání, komunikace, podpůrných aktivit apod.

6.1 Systém pilířů nové bibliografie a knihovnictví

Prvky struktury nového systému knihovnictví jsou:

1. Katalogizační principy IFLA (Statement of International Cataloguing Principles (ICP))
2. Popis a přístup ke zdrojům (Resource Description and Acces (RDA))
3. Funkční požadavky na bibliografické záznamy (Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR))
4. Funkční požadavky na autoritní data (Functional Requirements for Authority Data (FRAD))
5. Funkční požadavky na věcná autoritní data (předmětové autority) (Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD))
6. Referenční model pro knihovny (Library Reference Model (LRM))
7. FRBROO konceptuální model v objektově orientovaném formalismu (FRBROO : a conceptual model for bibliographic information in object oriented formalism)
8. PRESSoo : rozšíření CIDOC CRM na modelování bibliografických informací o pokračujících zdrojích (PRESSoo : extension of CIDOC CRM and FRBROO for the modelling of bibliographic information pertaining to continuing resources)¹⁴
9. BIBFRAME rámec iniciativního vývoje nové bibliografie (BIBFRAME Bibliographic Framework Initiative)¹⁵
10. MARC 21. Bibliografický formát. Formát MARC 21 pro Authority a Holdingy

Formát MARC 21 představuje nejstabilnější a nejpodrobnější sadu údajů (dataset, metadata), která se nadále používá v bibliografii a katalogizaci, a ještě dlouho se bude používat v praxi a ILS. Přitom se budou postupně rozvíjet a nasazovat aplikace, které umožní konvertibilitu s daty MARC 21, avšak budou založené na značkovacích jazycích standardu SGML a aplikacích XML, HTML, TEI apod. a konceptu entitně-relačních modelů rodiny FRBR a objektově-orientovaných modelů FRBROO.

¹⁴ PRESSoo : rozšíření CIDOC CRM na modelování bibliografických informací o pokračujících zdrojích (PRESSoo : extension of CIDOC CRM and FRBROO for the modelling of bibliographic information pertaining to continuing resources) / editor: Patrick Le Boeuf Version 1.2. January 2016. Available at: <http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/PRESSoo/pressoo v1.2.pdf> and at: <http://www.cidoc-crm.org/pressoo/sites/default/files/pressoo v1.2.pdf> (accessed 2017-08-01)

¹⁵ [Overview of the BIBFRAME 2.0 Model \(BIBFRAME - Bibliographic Framework Initiative, Library of Congress\) \(loc.gov\)](http://www.loc.gov/congress/bibframe/)

6.1.1 NOVÁ KATALOGIZAČNÍ PRAVIDLA

NAVRHOVÁNÍ DAT PRO KNIHOVNÍ SYSTÉMY A SLUŽBY NOVÉ GENERACE V NEJBLIŽŠÍM DESETILETÍ BUDOU OVLIVNĚNY NĚKOLIKA NOVÝMI POŽADAVKY, PRINCIPY, MODELÝ A DEFINICEMI DAT.

Na začátku 21. století IFLA vyhlásila *nové principy katalogizace* nejprve v roce 2009 a nejnověji v roce 2016¹⁶ (vydané v roce 2017). Katalogizační principy IFLA významně rozšiřují a nahrazují starší Pařížské principy. *Principy IFLA*:

- a) pokrývají všechny typy zdrojů, bez ohledu na jejich formu (nejen texty),
- b) jsou zaměřené na přístup ke všem aspektům bibliografických údajů používaných v katalogích knihoven,
- c) zahrnují nejen cíle, ale i hlavní pravidla, která by měla být zahrnuta v mezinárodních katalogizačních pravidlech, tak jako i směrnice o možnostech vyhledávání a přebírání,
- d) zohledňují nové kategorie uživatelů, prostředí s otevřeným přístupem, interoperabilitu a dostupnost údajů, potřebu nových nástrojů na vyhledávání a všeobecnou výraznou změnu chování uživatelů.

Základem nového paradigmatu v bibliografii a katalogizaci jsou koncepční modely v rodině funkčních požadavků IFLA¹⁷.

Nové paradigma IFLA pracuje s novým nosným systémem pojmů (*entitně – relační model*, tzv. *E-R model*), které by měla katalogizace (bibliografie) akceptovat: *entity*, *atributy*, *vztahy*. Výkladový slovník pojmů (tezaurus) je součástí publikovaných principů IFLA.

Pokud jde o *entity*, které mohou být reprezentované bibliografickými a autoritními údaji, jsou to především tyto:

Work	Dílo
Expression	Vyjádření
Manifestation	Provedení
Item	Jednotka
Person	Osoba

¹⁶ GALEFFI, Agnese (chair) - BERTOLINI, María Violeta - BOTHMANN, Robert L. - ESCOLANO RODRÍGUEZ, Elena, MCGARRY, Dorothy. 2017. *IFLA Statement of International Cataloguing Principles (ICP)* / IFLA Cataloguing Section and IFLA Meetings of Experts on an International Cataloguing Code; Approved by IFLA Cataloguing Standing Committee and IFLA Committee of Standards Endorsed by IFLA Professional Committee. – Den Haag: IFLA, 2017. Dostupné: [Statement of International Cataloguing Principles \(ICP\) \(ifla.org\)](https://www.ifla.org/publications/view/statement-of-international-cataloguing-principles-icp)

¹⁷ *Functional Requirements for Bibliographic Records* (FRBR), publikováno 1998

Functional Requirements for Authority Data (FRAD), publikováno 2009

Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD), publikováno 2010

Functional Requirements for Bibliographic Records – Object Oriented (FRBR_{oo}), publikováno 2016
PRESS_{oo}, version 1.2, publikováno 2016.

IFLA Library Reference Model (IFLA LRM), August 2017 konečná verze, podpořená IFLA Professional Committee

Family	Rodina
Corporate Body	Korporace
Thema	Téma
Nomen	Jméno

Tabulka 3 – Termíny, které se v Principech IFLA nepoužívají

Záznam autority, Autoritativní záznam	<i>Authority record</i>	viz	Autoritativní data
Bibliografický záznam	<i>Bibliographic record</i>	viz	Bibliografická data
Sbírka	<i>Collection</i>	viz	-
Pojem	<i>Concept</i>	viz	Téma
Typ obsahu	<i>Content type</i>	viz	Forma obsahu
Událost	<i>Event</i>	viz	Téma
Objekt	<i>Object</i>	viz	Téma
Místo	<i>Place</i>	viz	Téma
Bibliografická jednotka	<i>Bibliographical unit</i>	viz	Projev (Manifestace)
Záhlaví	<i>Heading</i>	viz	Autorizovaný přístupový bod, řízený přístupový bod
Odkaz	<i>Reference</i>	viz	Variantní forma názvu
Jednotný název	<i>Uniform title</i>	viz	Autorizovaný přístupový bod, Autorizovaná forma jména, Název

Prohlášení o zásadách z roku 2009 nahradilo a výslovně rozšířilo rozsah Pařížských zásad z pouhých textových zdrojů na všechny typy zdrojů a pouze z výběru a formy zápisu na všechny aspekty bibliografických a autoritních údajů používaných v knihovních katalozích. Zahrnovalo nejen principy a cíle, ale také hlavní pravidla, která by měla být zahrnuta do katalogizačních kódů na mezinárodní úrovni, stejně jako pokyny pro možnosti vyhledávání. Toto vydání z roku 2016 zohledňuje nové kategorie uživatelů, prostředí s otevřeným přístupem, interoperabilitu a dostupnost dat, funkce vyhledávacích nástrojů a obecně významnou změnu chování uživatelů. Toto prohlášení zahrnuje:

1. Rozsah
2. Obecné principy
3. Entity, atributy a vztahy
4. Bibliografický popis
5. Přístupové body
6. Cíle a funkce katalogu
7. Základy vyhledávacích schopností

Toto prohlášení staví na skvělých katalogizačních tradicích ve světě, a také na koncepčních modelech v rodině funkčních požadavků IFLA.

Tato revize Prohlášení o zásadách mezinárodní katalogizace je cílem definovaným v Akčním plánu sekce katalogizace na rok 2012. Prostřednictvím zpráv z jednání je

možné sledovat rozhodnutí přijatá Pracovní skupinou a schválená Stálým výborem. V tomto doslovu jsou zmíněny některé problémy, které obecně ovlivňují revizi:

1. Struktura prohlášení o zásadách mezinárodní katalogizace z roku 2009 byla zachována, i když se uznává, že prohlášení se nevztahuje pouze na zásady;
2. probíhající harmonizace FRBR, FRAD a FRSAD do značné míry ovlivnila revizi. V roce 2010 FRSAD nahradilo entity FRBR „koncept“, „objekt“, „událost“, „místo“, „téma“ a vytvořilo nadtřídu „nomen“. Bylo vynaloženo mnoho úsilí na to, aby se v Prohlášení sloučily všechny používané entity, aby se zabránilo koncepčnímu překrývání a nedorozuměním;
3. byly zavedeny zásady interoperabilita, otevřenost a přístupnost;
4. pořadí oddílů bylo upraveno: dřívější § 4 Cíle a funkce katalogu se přesouvají do § 6;
5. v úvodu byla zmínka o Mezinárodním katalogizačním kódu odstraněna podle rozhodnutí Stálého katalogizačního výboru IFLA;
6. v § 1 Rozsah byla vypuštěna zmínka o „archivech, muzeích a dalších komunitách“. Prohlášení je založeno na činnostech knihovny, koncepčních modelech, standardech a nástrojích. I když je účast ostatních komunit na vytváření, správě a sdílení dat vždy vítána, spolupráce neznamena přijetí stejných principů nebo definic;
7. § 7 Základy vyhledávacích schopností byly rozšířeny a termíny „kód“, „katalogy“, „OPAC“ byly nahrazeny termíny, které zahrnují rozšířené formy uspořádaných bibliografických informací;
8. Slovo a pojem „záznam“ (buď bibliografický nebo autorita) byl upraven na „data“ s ohledem na to, že „záznam“ je jedním ze způsobů, jak lze data agregovat a vizualizovat.

6.1.2 POPIS A PŘÍSTUP KE ZDROJŮM (RDA)

RDA znamená Resource Description and Acces (RDA) "Popis a přístup ke zdrojům" a je to název standardu, který je nástupcem Anglo-amerických katalogizačních pravidel (AACR2).

Popis a přístup ke zdrojům (RDA) je standard pro popisnou katalogizaci, který poskytuje pravidla a instrukce na formulování bibliografických dat.

RDA je množina katalogizačních pokynů založených na FRBR a FRAD na vytvoření popisu zdrojů, výrazů, pojmenování a přístupových bodů představujících zdroj.

RDA nabízí knihovnám potenciál výrazně změnit způsob, jakým se bibliografické údaje vytvářejí a používají.

RDA je standard pro popis zdrojů a přístup určený pro digitální svět.

Standard RDA poskytuje:

- (i) flexibilní rámec na popis všech zdrojů (analogových a digitálních), který je rozšiřitelný pro nové typy materiálů,
- (ii) data, která jsou lehce přizpůsobitelná novým a vznikajícím databázovým strukturám,
- (iii) data, která jsou kompatibilní s existujícími záznamy v online katalozích knihoven.

RDA standard je balík datových prvků, doporučení a pokynů na vytváření metadat dokumentů v knihovnách a jiných oblastech kulturního dědictví. Data RDA jsou vytvořena podle mezinárodních modelů na propojené datové aplikace zaměřené na uživatele.

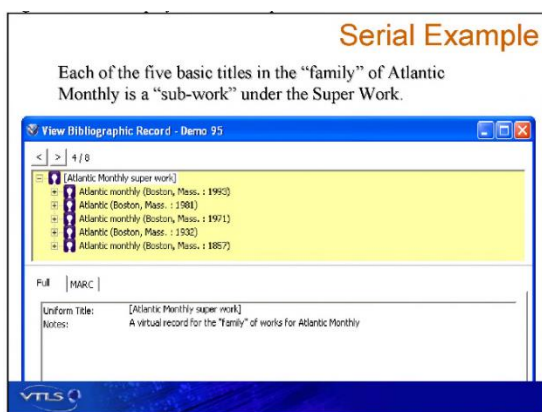
RDA standard jde nad rámec předcházejících katalogizačních pravidel v tom, že poskytuje pokyny na katalogizaci digitálních zdrojů a klade větší důraz na pomoc uživatelům *najít, identifikovat, vybrat a získat informace*, které uživatelé potřebují.

RDA standard také podporuje slučování bibliografických záznamů s cílem zobrazit vztahy mezi díly a jejich tvůrci.

6.1.3 FUNKČNÍ POŽADAVKY NA BIBLIOGRAFICKÉ ZÁZNAMY (FRBR)

Funkční požadavky na bibliografické záznamy (FRBR)¹⁸ je konceptuální entitně-relační model, který se týká uživatelských přístupů týkajících se *vyhledávání a přístupu do online knihovních katalogů a bibliografických databází z pohledu uživatele*. Představuje celostnější přístup k vyhledávání a přístupu, protože vztahy mezi entitami poskytují odkazy na navigaci v hierarchii vztahů. Jde o všeobecný model, který se neváže na specifické katalogizační standardy, jako jsou anglo-americká katalogizační pravidla (AACR), popis zdrojů a přístup (RDA) a mezinárodní standardní bibliografický popis (ISBD).

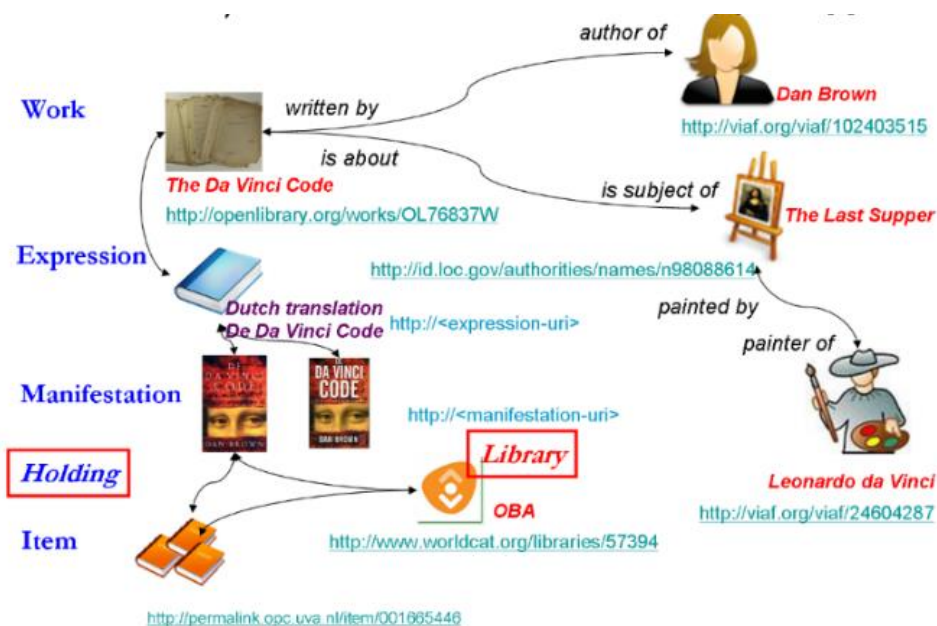
¹⁸ FRBR — Functional Requirements for Bibliographic Records: Final Report. — Munich : Saur, 1998. (IFLA UBCIM publications new series; v. 19). Available online at: www.ifla.org/publications/ifla-series-on-bibliographic-control-19 (Sept. 1997, as amended and corrected through February 2008)

VTLS Virtua byl už v roce 2003 první ILS, který použil prakticky model FRBR¹⁹. K FRBR poskytuje manuál²⁰. V katalogu knihovny je možné vytvořit nový záznam FRBR nebo „frbrizovat“ celý katalog.

Obrázek 5 – Příklad praktické aplikace FRBR. Měsíčník Atlantik Monthly agregovaný virtuálně pro uživatele v jednom záznamu.

V PODSTATĚ JDE VE FRBR O TO, ŽE V KATALOGU NAJDE UŽIVATEL NA JEDNOM MÍSTĚ VŠECHNY FORMY DANÉHO DÍLA BEZ OHLEDU NA NOSIČ A FORMU VYJÁDRĚNÍ.

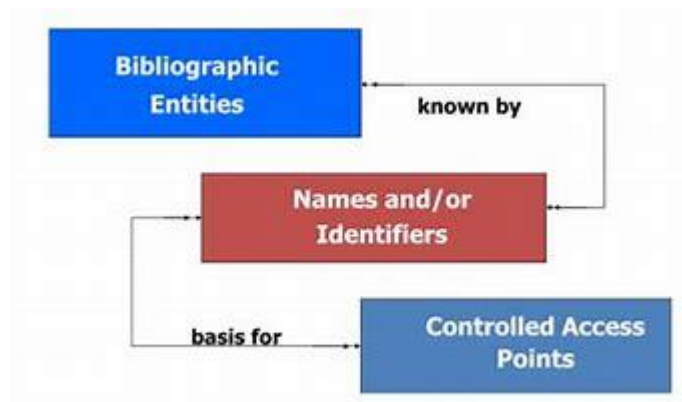
Obrázek 6 – Názorný model FRBR

¹⁹ VTLS oznamuje několik vylepšení FRBR ve Virtua Release 42 (librarytechnology.org)

²⁰ <https://myproquest.sharepoint.com/sites/ITLC-Public/LibGuides/Forms/AllItems.aspx?id=%2Fsites%2FITLC-Public%2FLibGuides%2FLibGuidesArticlesandDocs%2FVirtua%2FFRBRUser%27sGuide%2816%2E1%29%2Epdf&parent=%2Fsites%2FITLC-Public%2FLibGuides%2FLibGuidesArticlesandDocs%2FVirtua&p=true>

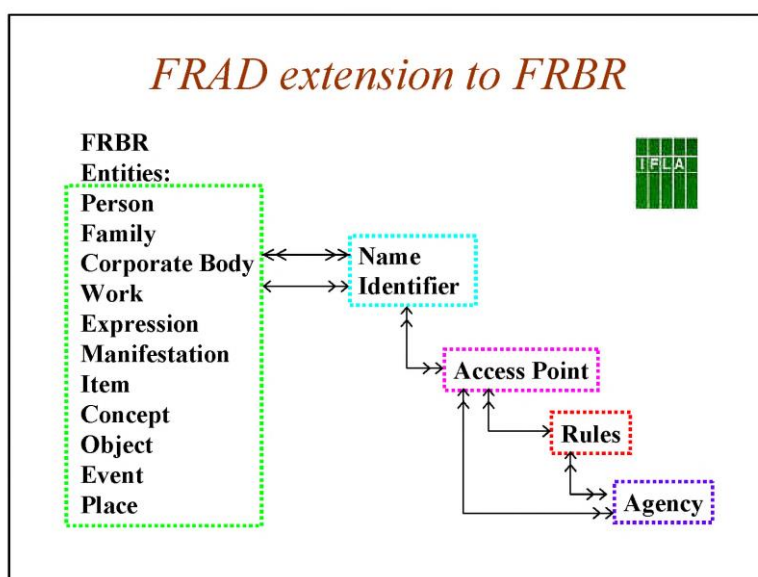
6.1.4 FUNKČNÍ POŽADAVKY NA AUTORITNÍ DATA (FRAD)

Funkční požadavky na autoritní data (FRAD)²¹ je konceptuální entitně-relační model na propojení dat zaznamenaných v záznamech autorit v knihovně. Vycházejí vstříc potřebám uživatelů těchto dat a ulehčují sdílení těchto dat. Jde o rozšíření modelu FRBR, do kterého jsou ve FRAD přidány další entity a atributy.

Obrázek 7 – Základní model FRAD

ZÁKLAD KONCEPTUÁLNÍHO MODELU FRAD DAT AUTORIT JE VELMI JEDNODUCHÝ.

Obrázek 8 – Entitně-relační model FRAD (podle Barbary Tillett)

²¹ FRAD — Functional Requirements for Authority Data: A Conceptual Model. Munchen: K.G. Saur, 2009. (IFLA Series on Bibliographic Control; v. 34). Available online at: www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frad/frad_2013.pdf

Entity definované ve FRBR (vlevo v zeleném rámečku) jsou rozšířené o entity a vztahy FRAD (rámečky vpravo). Obrázek má poskytnout představu o směru, kterým se modelování FRAD ubírá. Šipky představují vztahy.

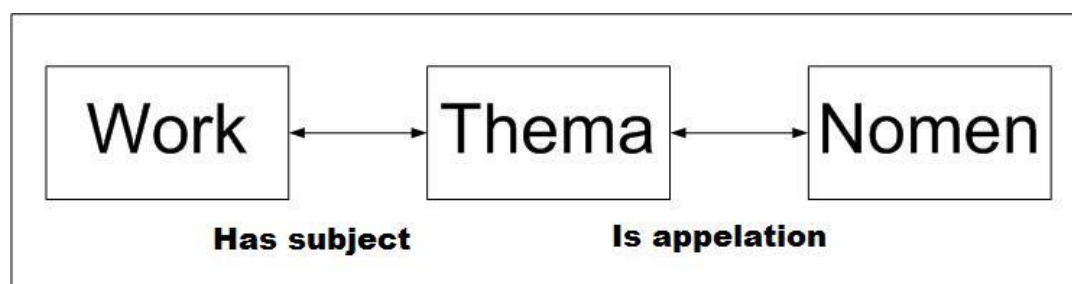
Například entita FRBR vlevo je „známá podle“ jména (Name) a je mu „přiřazený“ identifikátor (Identifier).

Přístupový bod (Access point) je „založený“ na jménu (Name) nebo identifikátoru.

Přístupové body (Access point(s)) jsou „řízené“ pravidly (Rules), která zase „aplikuje“ agentura (Agency), a přístupové body (Access point(s)) jsou také „vytvořené“ nebo „upravené“ agenturou (Agency).

6.1.5 FUNKČNÍ POŽADAVKY NA VĚCNÁ AUTORITNÍ DATA (FRSAD)

Funkční požadavky IFLA na věcná autoritní data (předmětové autority) (FRSAD)²², je konceptuální entitně-relační model vztahů mezi věcnými (předmětovými) entitami publikovaný v roce 2010. Je pokračováním práce vykonané na modelu FRBR. Model je určený na podporu globálního sdílení a opětovného použití údajů tzv. subjektivních (předmětových, věcných) autorit.

Obrázek 9 – Základní model a pojmy FRSAD

Work (dílo) je zaznamenaný projev intelektuální nebo umělecké tvorby.

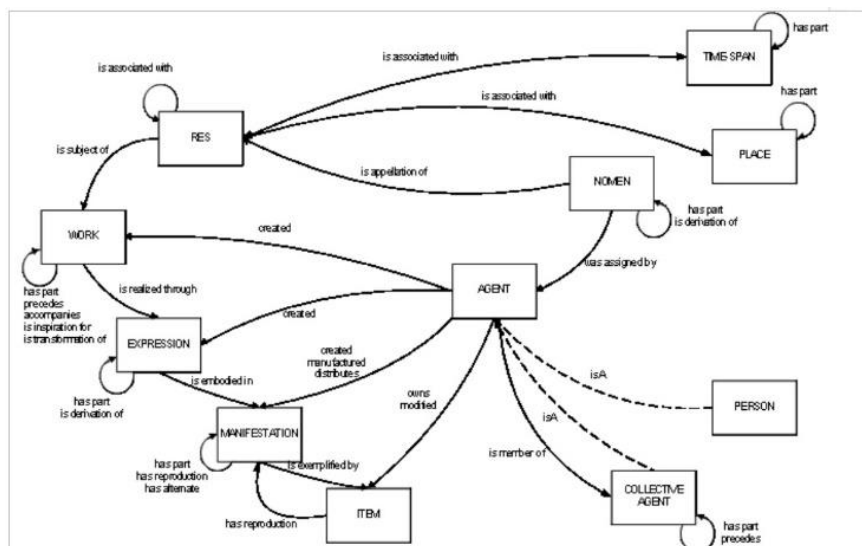
Thema. Je cokoliv, co může být předmětem díla.

Nomen (jméno, pojmenování). Jakýkoliv alfanumerický, zvukový, vizuální nebo jakýkoliv jiný symbol, znak nebo kombinace symbolů, kterými je téma známé, odkazuje se na něj nebo je oslovené. Výrazem může být jakékoliv vyjádření tématu. V ideálním případě bude existovat autoritní soubor se všemi možnými předměty/tématy. To znamená, že by mělo být možné vyměňovat si údaje o věcných (předmětových) autoritách mezi systémy.

²² Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD): Final Report. — Berlin, Munchen: De Gruyter Saur, 2011. (IFLA Series on Bibliographic Control; v. 43). Available online at: www.ifla.org/files/assets/classification-and-indexing/functional-requirements-for-subject-authority-data/frsad-final-report.pdf

6.1.6 REFERENČNÍ MODEL PRO KNIHOVNY (LRM)

IFLA Library Reference Model (LRM)²³ je referenční konceptuální entitně-relační model pro knihovny a jejich bibliografickou a katalogizační doménu na nejvyšší úrovni. Vyjadřuje "logickou strukturu bibliografických informací". Sjednocuje modely funkčních požadavků na bibliografické záznamy (FRBR), funkční požadavky na údaje o autoritách (FRAD) a funkční požadavky na věcné (předmětové) údaje (FRSAD).

Obrázek 10 – IFLA referenční konceptuální entitně-relační model pro knihovny

LRM SE MÁ POUŽÍVAT JAKO ZÁKLAD KATALOGIZAČNÍCH PRAVIDEL A IMPLEMENTACE BIBLIOGRAFICKÝCH INFORMAČNÍCH SYSTÉMŮ.

V KATALOGIZAČNÍ A BIBLIOGRAFICKÉ PRAXI A POUŽÍVANÝCH ILS PŘETRVÁVÁ TRADIČNÍ PARADIGMA BIBLIOGRAFIE A KATALOGIZACE. PŘI NAVRHOVÁNÍ NOVÝCH SYSTÉMŮ A SLUŽEB MUSÍ VÝVOJÁŘI REAGOVAT V SYSTÉMOVÝCH ANALÝZÁCH A APLIKACÍCH NA NOVÉ KONCEPČNÍ MODEL Y A RÁMCE IFLA.

6.1.7 FRBROO KONCEPTUÁLNÍ MODEL V OBJEKTOVĚ ORIENTOVANÉM FORMALISMU²⁴

Tento dokument je objektově orientovanou verzí rodiny objektově-orientovaných modelů FRBR. FRBROo není entitně-relační model, ale konceptuální "objektově-orientovaný model".

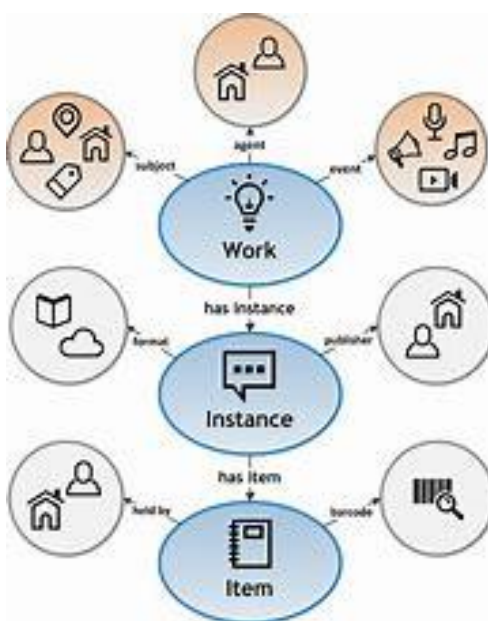
²³ [IFLA Library Reference Model \(LRM\) \(librarianshipstudies.com\)](http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/FRBROo/frbroo_v_2.4.pdf)

²⁴ (FRBROo 2.4) Definition of FRBROo : a conceptual model for bibliographic information in object-oriented formalism / International Working Group on FRBR and CIDOC CRM Harmonisation editors: Chrissyola Bekiari, Martin Doerr, Patrick Le Boeuf, Pat Riva. Version 2.4. November 2015. Available at: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/FRBROo/frbroo_v_2.4.pdf (accessed 2017-08-01) and as FRBR : object-oriented definition and mapping from FRBRER, FRAD and FRSAD, at: http://www.cidoc-crm.org/frbroo/sites/default/files/FRBROo_V2.4.pdf (accessed 2021-11-27)

6.1.8 BIBFRAME RÁMEC INICIATIVNÍHO VÝVOJE NOVÉ BIBLIOGRAFIE

BIBFRAME je iniciovaný Kongresovou knihovnou. Poskytuje základ pro budoucnost bibliografického popisu na webu i v širším propojeném světě, který je založený na technikách propojených dat. Hlavním zaměřením iniciativy je určit cestu přechodu pro formáty MARC 21 při zachování robustní výměny údajů, která v posledních desetiletích podpořila sdílení zdrojů a úsporu nákladů na katalogizaci.

V současnosti probíhají experimenty se zpracováním dokumentů v BIBFRAME, přičemž se současně používá i MARC 21 i BIBFRAME. Pozornost se věnuje dvojsměrné konverzi dat MARC21 – BIBFRAME; BIBFRAME – MARC 21.²⁵

Obrázek 11 – Koncept BIBFRAME

6.2 Záznamy jednotek (Item Records), exempláře a svazky

Pro knihovny má praktický význam tzv. item record, tedy *záznam jednotky* nebo *záznam exempláře*. Při tvorbě bibliografického záznamu je předmětem zpracování také dokument (item). Mezi *bibliografickým záznamem* a *záznamem jednotky* (exempláře) je určitý rozdíl.

Bibliografický záznam (bibliographical record) je ve většině případů vytvořený o dokumentu, který tvoří knihovní inventář (titul). Některé exempláře jednotlivého titulu mají stejné *bibliografické informace*, jiné typy informací se od exempláře

²⁵ Model and Vocabulary (2.0). Model description, vocabulary presented in various views, guidelines, examples, analyses. - BIBFRAME 2.0 to MARC 21 Conversion Tools – new; Conversion Specifications Library of Congress BIBFRAME 2.0 to MARC 21 conversion specifications; Conversion Programs; XSLT conversion programs that apply the Library of Congress conversion specifications; BIBFRAME to MARC comparison viewer; MARC 21 to BIBFRAME 2.0 Conversion Tools; Conversion Specification Library of Congress MARC to BIBFRAME 2.0 conversion specifications; Conversion Programs XSLT conversion programs that apply the Library of Congress conversion specifications; MARC to BIBFRAME comparison viewer; Implementation, Tools and Downloads; Implementation register, editor, other tools and downloads.

k exempláři odlišují. Proto musí existovat *záznam jednotky (záznam exempláře)* (tzv. item record), ve kterém se zaznamenají informace zvláště o každém exempláři. Je třeba pamatovat na to, že samostatná fyzická jednotka (titul), která je předmětem zájmu bibliografa, může být agregovaná do vyšších celků (souborů) rozličným způsobem. O tom, co je pro knihovnu *jednotkou*, rozhoduje zpravidla fyzická forma konkrétního dokumentu.

Záznam jednotky (záznam knihovní jednotky, záznam exempláře, item record) má některé údaje společné s bibliografickým záznamem, jiné jsou typické jen pro záznam jednotky.

Záznam exempláře nemusí být v každém ILS ve stejném poli MARC. Systémový knihovník musí důkladně prozkoumat, kde se nacházejí data o exempláři v externích systémech, se kterými knihovna kooperuje nebo při konverzích dat mezi systémy. Například v databázích OCLC nebo Virtua se nacházejí data o exempláři ve standardním holdingovém poli 852. Jiné ILS mají data o exempláři v lokálním poli 952. Umístění dat o exempláři může být nastavitelné v parametrech.

Záznam exempláře (jednotky) v ILS obsahuje například tato data:

- **Autor** (Author) – z bibliografického záznamu
- **Název** (Title) – z bibliografického záznamu
- **Signatura** (Call number) – z bibliografického záznamu (nebo úroveň exempláře)
- **Čárový kód** (Barcode)
- **Počet kusů** (Copy number)
- **Výpůjční doba** (Loan period)
- **Počítání vypůjček (kumulativně)** (Circulative count – cumulative)
- **Datum zápisu do systému** (Entry date)
- **Kód třídy jednotky** (Item class code)
- **Jednotky** (Units)
- **Cena** (Price)
- **Permanentní lokace** (Location)
- **Dočasná lokace** (Temporary location)
- **Datum posledního vrácení** (Date last checked in)
- **Počítání vypůjček (dočasné)** (Circulation count – temporary)
- **Počítání dočasných vypůjček – poslední reset** (Date temporary circulation count – last reset)
- **Poznámky** (Notes)
- **Status exempláře** (Status)
- **Ztráta** (Lost)
- **Dostupnost**
- **Datum akvizice**
- **Zdroj akvizice**
- **Enumerace/chronologie (u seriálů)**
- **Lokace ve skladu**
- **Kód sbírky**
- **Omezení**
- **Poškození/stav/Ph**
- **Fyzická forma (kód typu)**
- **Historie manipulace**

Data o exempláři je možno doplnit do příslušného tagu a používat v ILS podle potřeb informační instituce.

Items for Library mashups : (Record #110)

Search:

Show / hide columns

Withdrawn status	Lost status	Source of classification or shelving scheme	Damaged status	Not for loan	Permanent location	Current location	Date acquired	Total Checkouts	Full call number	Barcode	Checked out	Date last seen	Date last checked out	Price effective from	Non-public note	Koha item type
Actions		loc			Nicole's Library	Nicole's Library	2015-01-27		Z674.75.W67	9781573873727		2015-01-27		2015-01-27		Books
Actions		loc			Nicole's Library	Nicole's Library	2015-03-04		Z674.75.W67	1000001		2015-05-28		2015-03-04	Donated by author	Books
Actions		Long Overdue (Lost)			Nicole's Library	Nicole's Library	2015-03-04	1	Z674.75.W67	1000002	2015-11-16	2015-11-02	2015-11-02	2015-03-04		Books
Actions		loc			Nicole's Library	Nicole's Library	2015-03-04	1	Z674.75.W67	1000003		2015-05-21	2015-03-04	2015-03-04		Books

Obrázek 12 – Příklad záznamu exempláře v KOHA ILS

Systémový knihovník v souladu s knihovní politikou zabezpečuje systém užívání čárových kódů, případně RFID čipů (automatické/manuální generování, strukturu, obsah a umístění) v záznamu o exempláři a v záznamu o čtenáři.

Zabezpečuje možnost multidatabázového vyhledávání a přebírání záznamů z jiných systémů přes Z39.50/SRU.

SYSTÉMOVÝ KNIHOVNÍK POŽADUJE VYKONÁVÁNÍ KONTROLY ZÁZNAMŮ A PŘÍTOMNOST POVINNÝCH POLÍ, PODPOLÍ A HODNOT MARC NA VSTUPU DO DATABÁZE.

Důležité je, dbát na přesný zápis hodnot v návěští pozic 5, 6, 7, 8, 9, 17, 18, 19. Některé hodnoty mohou být v šablonách předdefinované.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

000 ? - LEADER

00 fixed length control field 00970nam a2200313 a 4500

001 ? - CO

003 ? - CO

005 ? - DA

006 ? - FI

007 ? - PH

008 ? - FI

010 ?

015 ?

016 ?

Koha > Cataloging > 000 - Leader builder

http://localhost-staff:8000/cgi-bin/koha/cataloguing/plugin_lau

000 - Leader

1-4 Record size	(auto-filled)
5- Record status	n- New
6- Type of record	a- Language material
7- Bibliographic level	m- Monograph/item
8- Type of control	No specific type
9- Character coding scheme	a - UCS/Unicode (auto-filled)
10-16 indicator/subfields/size	(auto-filled)
17- Encoding level	Full level
18 - Descriptive cataloging form	a- AACR 2
19 - Multipart resource record level	Not specified or not applicable
20-24 entry map & lengths	(auto-filled)

OK Cancel

Obrázek 13 – Návěští záznamu MARC 21 v KOHA ILS

1	1	0	3	1	3	t					x	x	u								0	0		0	e	n	g	d
---	---	---	---	---	---	---	--	--	--	--	---	---	---	--	--	--	--	--	--	--	---	---	--	---	---	---	---	---

Type of Material	BKS - Books
00-05 - Date entered on file	
06 - Type of date/ Publication status	
07-10 - Date 1	
11-14 - Date 2	
15-17 - Place of publication, production, or execution	MARC Code List for Countries
18-21 - Illustrations	
22 - Target audience	# - No attempt to code
23 - Form of item	# - None of the following
24-27 - Nature of contents	
28 - Government publication	# - Not a government publication
29 - Conference publication	0 - Not a conference publication
30 - Festschrift	0 - Not a festschrift
31 - Index	# - No attempt to code
32 - Undefined	# - Contains a blank (#) or a fill character ().

Je vhodné využívat v tažu 008 pozice 07-10, 11-14, povinně 15-17, 18-21, 22, 23, 24-27, 28, 29, 30, 31, povinně 35-37. Kvůli fasetám, lepšímu přehledu o katalogu knihovny a vyhledávání je užitečné zvážit a podle možností i soustavně požadovat zápis dat do tažů 006 a 007.

Pro účely přebírání záznamů prostřednictvím protokolu Z39.50 nebo SRU z jiných systémů se nastavují minimální data.

ISBN:

ISSN:

Title:

Author:

Subject heading:

Keyword (any):

LC call number:

Control no.:

Dewey:

Standard ID:

Clear search form

Search targets

Select all

Clear all

☒ LIBRARY OF CONGRESS

☐ COLUMBIA UNIVERSITY

☐ SMITHSONIAN INSTITUTION LIBRARIES

☐ LIBRARY OF CONGRESS SRU

59

LITERATURA

(CIDOC CRM 6.2.2) Definition of the CIDOC Conceptual Reference Model / produced by the ICOM/CIDOC Documentation Standards Group, continued by the CIDOC CRM Special Interest Group; current main editors: Patrick Le Boeuf, Martin Doerr, Christian Emil Ore, Stephen Stead. Dostupné: [http://www.cidoc-crm.org/sites/default/files/2017-01-25%23CIDOC%20CRM v6.2.2 esIP.pdf](http://www.cidoc-crm.org/sites/default/files/2017-01-25%23CIDOC%20CRM%20v6.2.2%20esIP.pdf) (accessed 2021-11-30)

(FRAD) Functional requirements for authority data: a conceptual model / edited by Glenn E. Patton, IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR).

(FRBR) Functional requirements for bibliographic records : final report / IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. Munchen: K.G. Saur, 1998. (UBCIM publications ; new series, vol. 19). As amended and corrected through February 2009. Available at: [http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr/frbr 2008.pdf](http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr/frbr%202008.pdf) (accessed 2017-08-01)

(FRBROO 2.4) Definition of FRBRoo : a conceptual model for bibliographic information in object-oriented formalism / International Working Group on FRBR and CIDOC CRM Harmonisation ; editors: Chryssoula Bekiari, Martin Doerr, Patrick Le Boeuf, Pat Riva. Version 2.4. November 2015. Available at: [http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/FRBROO/frbroo v 2.4.pdf](http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/FRBROO/frbroo%20v%202.4.pdf) (accessed 2021-11-30) and as FRBR : object-oriented definition and mapping from FRBRER, FRAD and FRSAD, at: [http://www.cidoc-crm.org/frbroo/sites/default/files/FRBROO V2.4.pdf](http://www.cidoc-crm.org/frbroo/sites/default/files/FRBROO%20V2.4.pdf) (accessed 2021-11-30)

(FRSAD) Functional requirements for subject authority data (FRSAD) : a conceptual model / edited by Marcia Lei Zeng, Maja Žumer and Athena Salaba. Munchen : De Gruyter Saur, 2011. (IFLA series on bibliographic control ; vol. 43). Available at: <http://www.ifla.org/files/assets/classification-and-indexing/functional-requirements-for-subject-authority-data/frsad-final-report.pdf> (accessed 2017-08-01). Errata for section 5.4.2, October 2011

(PRESSoo) PRESSoo : extension of CIDOC CRM and FRBROO for the modelling of bibliographic information pertaining to continuing resources / editor: Patrick Le Boeuf Version 1.2. January 2016. Available at: [http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/PRESSoo/pressoo v1.2.pdf](http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/PRESSoo/pressoo%20v1.2.pdf) and at: [http://www.cidoc-crm.org/pressoo/sites/default/files/pressoo v1.2.pdf](http://www.cidoc-crm.org/pressoo/sites/default/files/pressoo%20v1.2.pdf) (accessed 2017-08-01)

Aggregates WG : Final report of the Working Group on Aggregates / chair, Ed O'Neill. September 12, 2011. Available at: <http://www.ifla.org/fdes/assets/cataloguing/frbrwg/AggregatesFinalReport.pdf> (accessed 2017-08-01)

Electronic Data Interchange for Administration, Commerce and Transport (UN/EDIFACT) is an international standard for electronic data interchange (EDI)

developed for the United Nations and approved and published by UNECE, the UN Economic Commission for Europe.

International Conference on Cataloguing Principles (Parížske princípy katalogizácie. 1961). (Paris : 1961). Report. London: International Federation of Library Associations, 1963, p. 91-96. Also available in: Library Resources & Technical Services, v. 6 (1962), p. 162-167; and Statement of principles adopted at the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October, 1961. Annotated edition with commentary and examples by Eva Verona. London: IFLA Committee on Cataloguing, 1971.

ISO/IEC 10646-1:1993/Amd 13:1998 Information technology — Universal Multiple-Octet Coded Character Set (UCS)

MARC 21 Format for Authority Data: Table of Contents (Network Development and MARC Standards Office, Library of Congress) (loc.gov) Munchen : K.G. Saur, 2009. (IFLA series on bibliographic control ; vol. 34). As amended and corrected through July 2013. Available at: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frad/frad_2013.pdf (accessed 2017-08-01)

Portál ku katalógom a zbierkam slovenských knižníc (kis3g.sk). Lokácie a sublokácie Virtua:
https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.kis3g.sk%2Fdokumenty%2FLokacie_Virtua.doc&wdOrigin=BROWSELINK

Případová studie: Illinois Consortium rozšiřuje služby s Polaris - Innovative Interfaces Inc. (iii.com)

Transition mappings : user tasks, entities, attributes, and relationships in FRBR, FRAD, and FRSAD mapped to their equivalents in the IFLA Library Reference Model / Pat Riva, Patrick Le Boeuf and Maja Žumer. 2017. Available at: <https://www.ifla.org/publications/node/11412> (accessed 2021-11-30) Version 6.2.2. January 2017.

VTLS oznamuje niekoľko vylepšení FRBR vo Virtua Release 42 (2003) (librarytechnology.org)

ŽABIČKOVÁ, Petra. Nejrozšířenější open source knihovní systémy a jejich použitelnost. Duha: Informace o knihách a knihovnách z Moravy [online]. 2014, 28(1) [cit. 2021-11-24]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/nejrozsirenejsi-open-source-knihovni-systemy-jejich-pouzitelnost>

ZOZNAM ILUSTRÁCIÍ A TABULIEK SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK

OBRÁZEK 1 – ZÁKLADNÍ PROCESY V KNIHOVNÁCH A INFORMAČNÍCH INSTITUCÍCH	8
OBRÁZEK 2 – STRUKTURA ZÁZNAMU ISO 2709	15
OBRÁZEK 3 – SCHÉMA VZTAHU BLOK, POLE, PODPOLE VE FORMÁTU UNIMARC	17
OBRÁZEK 4 – ZÁKLADNÍ VZTAHY: TITUL, HOLDING, EXEMPLÁŘ	19
OBRÁZEK 5 – PŘÍKLAD PRAKTICKÉ APLIKACE FRBR. MĚSÍČNÍK ATLANTIK MONTHLY AGREGOVANÝ VIRTUÁLNĚ PRO UŽIVATELE V JEDNOM ZÁZNAMU	52
OBRÁZEK 6 – NÁZORNÝ MODEL FRBR	52
OBRÁZEK 7 – ZÁKLADNÍ MODEL FRAD	53
OBRÁZEK 8 – ENTITNĚ-RELAČNÍ MODEL FRAD (PODLE BARBARY TILLET)	53
OBRÁZEK 9 – ZÁKLADNÍ MODEL A POJMY FRASD	54
OBRÁZEK 10 – IFLA REFERENČNÍ KONCEPTUÁLNÍ ENTITNĚ-RELAČNÍ MODEL PRO KNIHOVNY	55
OBRÁZEK 11 – KONCEPT BIBFRAME	56
OBRÁZEK 12 – PŘÍKLAD ZÁZNAMU EXEMPLÁŘE V KOHA ILS	58
OBRÁZEK 13 – NÁVĚSTÍ ZÁZNAMU MARC 21 V KOHA ILS	58
OBRÁZEK 14 – VYUŽITÍ TAGU 008 NA ZÁPIS DAT POUŽITELNÝCH POTENCIÁLNĚ PRO VYHLEDÁVÁNÍ PODLE TYPU MATERIÁLU	59
OBRÁZEK 15 – VYHLEDÁVACÍ DATA PRO PŘEBÍRÁNÍ ZÁZNAMŮ PŘES Z39.50/SRU	59
OBRÁZEK 16 – SCHÉMA POČÍTAČOVÉHO ZÁZNAMU MARC SO ŠTRUKTÚROU ISO 2709 (UNIMARC)	63
OBRÁZEK 17 – UKÁŽKA ZÁZNAMU AUTORITY - OSOBNÉ MENO - Ľ. PODJAVORINSKÁ MARC 21 TEXT V ISO 2709	64
OBRÁZEK 18 – PŘÍKLAD ZÁZNAMU AUTORITY – OSOBNÉHO MENA V ŠTRUKTÚRE MARC ISO 2709	65
OBRÁZEK 19 – UKÁŽKA ZÁZNAMU: DIELO - Ľ. PODJAVORINSKÁ: BARÁNOK BOŽÍ. ISO 2709	66
OBRÁZEK 20 – UKÁŽKA ZÁZNAMU: KNIHA O TVORBE Ľ. PODJAVORINSKEJ. ISO 2709 ...	66
OBRÁZEK 21 – ZOBRAZENIE STROMU FRBR V OPAC A MARC SO ZVÝRAZNENÍM ŠPECIFICKÉHO VYJADRENIA (MANIFESTATION) – NAHRÁVKY MOZARTOVHO HUSĽOVÉHO KONCERTU	67
TABULKA 1 NÁVĚSTÍ A FIXNÍ POLE KÓDOVANÝCH INFORMACÍ MARC 21 (SLOVENSKY)...	21
TABULKA 2 POLE S PROMĚNLIVOU DÉLKOU FORMÁTU MARC 21	26
TABULKA 3 TERMÍNY, KTERÉ SE V PRINCIPECH IFLA NEPOUŽÍVAJÍ	49
TABULKA 4 EKVIVALENTY POLÍ VO FORMÁTOCH AUTORÍT USMARC - UNIMARC	66

PŘÍLOHY

ROZLOŽENÝ ZÁZNAM S BIBLIOGRAFICKÝMI DÁTAMI UNIMARC ... S BIBLIOGRAFICKÝMI DATY

```
Návestie
01589#am# 2200337##450#
Adresár
008,0041,00000999,0026,00041001,0019,00067010,0023,00086100,0041,00109101,0013,00150102,0007,00163
105,0018,00170200,0243,00188205,0011,00431210,0069,00442215,0010,00511314,0209,00521327,0170,00730
510,0035,00900700,0024,00935701,0029,00959702,0031,00988702,0026,01019702,0025,01045702,0027,01070
702,0027,01097702,0025,01124702,0022,01149801,0061,01171972,0019,01232@
008
$a970420t1996####SK####r####0010 1 slo#u@
999
$a##VTLSFF4#44#970420mslo@
001
SKBBSVK19979923456@
010
##$aISBN 80-85725-25-5@
100
101 102 105
##$a19970525d1996****|||y0sloy0103****ba@1#$aslo$sceng@##$aSK@##$ay*****010ac@
200
0#$aSlepačia polievka pre dušu$epovedky, ktoré otvoria vaše srdcia a zohrejú vašu dušu$fNapísali a zozbierali
Jack Canfield a Mark Victor Hansen$gPreložil Milan Kösegi$gJazyková revízia textu Miriam Ghaniová$d= Chicken
Soup for the Soul$zeng@
205 210
##$a1. vyd@##$aBratislava$scSofa$sd1996$se[Trnava]$sgTrnavská tlačiareň Liama$sh1997@
215 314
##$a332 s@##$aPodakovania vydavateľstvá a jednotlivcom, ktorí poskytli materiál pre knihu (s. 15-17 a s. 325-
327). Na s. 317-325 sú mená a kontaktné adresy autorov, ktorí prošli do knihy svojimi poviedkami a básňami@
327
##$aObsahuje časti: 1. O láske, 2. Učme sa ľúbiť sami seba, 3. O rodičovskej starostlivosti, 4. O učení, 5. Preži svoj
sen, 6. Zdôlvanie prekážok, 7. Eklektická múdrosť@
510
0#$aChicken Soup for the Soul$zeng@
700
#1$aCanfield$bJack$4070@
701 702
#1$aHansen$bMark Victor$4070@#1$aKösegi$bMilan$4730@#1$aGhaniová$bMiriam$4 270@#1$aFarbula-
$bRobert$4050@#1$aButterworth$bEric$4070@#1$aProbstein$bBobbie $4070@ #1$aBridges$bHelice$-
4070@#1$aCeri$bBennet$4070@
801 972
#0$aSK$bŠtátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici$sc19970525@##$aD 23-44-898D1@%
```

Obrázek 16 – Schéma počítačového záznamu MARC so štruktúrou ISO 2709 (UNIMARC)

...se štruktúrou ISO 2709

Poznámky a vysvetlivky k obrázku:

V počítačovej forme má záznam formu nepretržitého reťazca znakov od začiatku návestia **01589 ... až po kód konca záznamu ...@%**. V skutočnosti v ňom nie sú žiadne podčiarknutia, zvýraznenia tagov a pod. Ukážka slúži na didaktické ciele.

Nakoľko sme nemali k dispozícii softver, s ktorým by bolo možné urobiť ukážku pravého záznamu UNIMARC, použili sme záznam zo systému VTLS s tagmi a podpoľami UNIMARCu. Je to korektný záznam UNIMARC, až na pole 008, ktoré je z USMARCu, a pole 999, ktoré je interným poľom VTLS.

Vysvetlivky:

symbol nedefinovanej, prázdnej pozície
\$a, \$4 kód podpoľa
@ kód konca poľa
% kód konca záznamu
001, 200 tag poľa (kód poľa)

V **adresári** majú položky takúto štruktúru:

700,0024,00935,

kde **700** (tri čísla) je číslo tagu (Osobné meno, hlavná intelektuálna zodpovednosť),

0024 (štyri znaky) je dĺžka poľa v bytoch (v poli 700 je 24 znakov),

00935 (päť znakov) je štartovacia pozícia (od tejto pozície sa začína pole 700)

AUTORITATÍVNE DÁTA VO FORMÁTE MARC (ASI) AUTORITNÍ DATA VE FORMÁTU MARC

MARC pre autority, podobne ako bibliografický formát MARC, sa skladá z týchto častí:

Návestie (Leader)

Obsahuje údaje s informáciami, ktoré umožňujú spracovanie záznamu. Obsahuje čísla alebo kódy ktoré sú definované svojou pozíciou. Má pevnú dĺžku 24 znakov (00-23). Je to prvé pole v každom zázname MARC. Pozri ISO 2709. Údaje v návestí definujú parametre pre spracovanie záznamu o dokumente.

Adresár (Directory)

Obsahuje adresy s tagmi, dĺžkou a začiatkami umiestnenia každého poľa premenlivej dĺžky v zázname. Adresa každého poľa premenlivej dĺžky má dĺžku 12 znakov. Najprv sú umiestnené premenlivé riadiace polia a za nimi premenlivé polia údajov. Premenné polia údajov sú usporiadané vzostupne podľa prvého znaku tagu. Koniec adresára je označený znakom konca poľa(@). Pozri ISO 2709.

Polia premenlivej dĺžky (Variable fields)

Záznam MARC je organizovaný do polí premenlivej dĺžky. Každé pole premenlivej dĺžky je identifikované *tagom*. Tag má vždy tri znaky. Posledné pole premenlivej dĺžky v zázname sa končí znakom konca poľa (@) a znakom konca záznamu (%). (Pozri ISO 2709)

Premenlivé riadiace polia - Polia 00X. Nemajú indikátory ani kódy podpolí. Obsahujú jednoduché údaje alebo sú to polia kódovaných údajov, v ktorých sú údaje definované ich pozíciou. Napr. 001, 003, 005, 006, 007, 008

Premenlivé polia údajov - Polia 0XX-9XX. Každé takéto pole obsahuje

TAG, ktorý má 3 znaky (100, 245, 300, 400 a pod.)

INDIKÁTORY, ktoré majú 2 znaky (01, 11, 09 a pod.)

KÓD PODPOLIA, ktorý má 2 znaky (\$a, \$b, \$c, \$4, \$6 a pod.)

TAG je kód poľa. Tagy sú rozdelené do **10 blokov 0XX - 9XX**. Začiatkové číslo bloku je aj začiatčným číslom všetkých polí, ktoré sa v bloku nachádzajú. Bloky 0XX - 8XX sú predpísané formátom USMARC a nemožno v nich nič meniť. Blok 9XX je určený pre lokálne použitie. Blok 9XX obsahuje niektoré polia, ktoré sa používajú v systéme CASLIN. Do bloku 9XX v USMARCu sa preberajú do VTLS potrebné polia tak, aby nedochádzalo k znásobovaniu zápisu údajov. (Vo VTLS sa použije napr. pole 973 Prírastkové číslo).

Indikátory inštruujú program o tom, čo má s údajmi robiť. Píšu sa číslami alebo (v autoritách) aj malými písmenami. Ak je hodnota indikátora v USMARCu nedefinovaná, prázdna, čiže „blank“, zapíše sa na príslušnom mieste **medzera** (ASCII SPACE). Symbolizuje sa rôznymi znakmi (napr. -, #). Príklady záznamov MARC v štruktúre ISO 2709 obsahujú obrázky 26 a 27. Z didaktických príčin sme rozložili záznam ISO do zrozumiteľnejšej štruktúry, aby bolo možné rozlíšiť návestie, adresár a polia premenlivej dĺžky.

```
01201nz####22003253##4500
0080041,00000/9990026,00041/1000157,00067/4000037,00224/4000011,00261/4000014,00272/
4000021,00286/4000019,00307/4000024,00326/4000010,00350/4000023,00360/4000025,00383/
4000018,00408/4000018,00426/4000018,00444/4000021,00462/4000012,00483/4000012,00495/
4000018,00507/4000016,00525/4000010,00541/4000017,00551/4000031,00568/6700075,00599/
6800201,00674/@970523*n*an**n*****n*aac****u@##$aVTLSFF4000*970529x***@
1#$aPodjavorinská, Ľudmila$eSepsisovateľka$ePublicistka$eúradníčka$d1872-1951$zBzince pod
Javorinou$zHorné Bzince$zTrenčín$zNové Mesto Nad Váhom$zHorné Saliby@1#$aRiznerová,
Ľudmila$grodné meno@0#$aBožena@0#$aDamascena@0#$aĽ. Podjavorinská@0#$aĽ. Šerše-
línová@0#$aĽ. Špirifangulínová@0#$aĽudka@0#$aĽudmila Ružodolská@0#$aĽudmila Veselo-
horská@0#$aĽudmila - ská@0#$aĽ. Vrzalovská@0#$aM. Ružodolský@0#$aMilko Ružodolský@
0#$aNechtik@0#$aNevädza@0#$aPodjavorinský@0#$aPodjavorský@0#$aSojka@0#$aTeta
Ľudmila@0#$aTeta Ľudmila Podjavorinská@##$aSlovenský biografický slovník, Martin : Matica
slovenská, 1990, zv. 5.@##$aĽudmila Podjavorinská$INarodila sa 26.04.1872, Bzince pod Javorinou -
Horné Bzince, okres Trenčín; zomrela 02.03.1951 - Nové Mesto Nad Váhom, okres Trenčín;
pochovaná: Bzince pod Javorinou$5$SVK BB@%
```

Obrázek 17 – Ukážka záznamu autority - osobné meno - Ľ. Podjavorinská MARC 21 text v ISO 2709

Ukážka záznamu autority – osobný jméno - ...

NÁVESTIE

01201nz####22003253##4500

Rozložené návestie:

01201 =dĺžka záznamu

n =nový záznam

z =záznam autority

2 =indikátor 2 byty
 2 =podpole 2 byty
 00325 =prvé pole premenlivej dĺžky (napr. pole 008) začína na pozícii 325
 3 =záznam autority ešte nedokončený
 # =nedefinované - prázdne pozície
 4 =dĺžka poľa
 5 =počiatočná pozícia znaku
 00 =nedefinované (v USMARCu dve nuly, v UNIMARCu dve medzery).
ADRESÁR
 0080041,00000/9990026,00041/1000157,00067/4000037,00224/4000011,00261/4000014,00272/
 4000021,00286/4000019,00307/4000024,00326/4000010,00350/4000023,00360/4000025,00383/
 4000018,00408/4000018,00426/4000018,00444/4000021,00462/4000012,00483/4000012,00495/
 4000018,00507/4000016,00525/4000010,00541/4000017,00551/4000031,00568/6700075,00599/
 6800201,00674/@
POLIA PREMENLIVEJ DĹŽKY
 008 USMARC □ 100 UNIMARC (Všeobecné údaje o spracovaní)
 970523*n*an**η*****n*aac*****u@
999 Interné pole VTLS
 ##\$aVTLSFF4000*970529x***@

100 USMARC 200 UNIMARC (Autoritatívna forma osobného mena)
 1#\$aPodjavorinská, Ľudmila\$espisovateľka\$epublicistka\$eúradníčka\$d1872-1951\$zBzince pod
 Javorinou\$zHorné Bzince\$zTrenčín\$zNové Mesto Nad Váhom\$zHorné Saliby@
400 USMARC 400 UNIMARC („Nevhodná“ forma, z ktorej sa odkazuje na autoritatívnu formu)
 1#\$aRiznerová, Ľudmila\$grodne meno@
 0#\$aBožena@
 0#\$aDamascena@
 0#\$aĽ. Podjavorinská@
 0#\$aĽ. Šeršelinová@
 0#\$aĽ. Špirifangulínová@
 0#\$aĽudka@
 0#\$aĽudmila Ružodolská@
 0#\$aĽudmila Veselohorská@
 0#\$aĽudmila - ská@
 0#\$aĽ. Vrzalovská@0#\$aM. Ružodolský@
 0#\$aMilko Ružodolský@
 0#\$aNechtík@
 0#\$aNevädza@
 0#\$aPodjavorinský@
 0#\$aPodjavorský@
 0#\$aSojka@0#\$aTeta Ľudmila@
 0#\$aTeta Ľudmila Podjavorinská@

801 USMARC 801 UNIMARC (Zdroj)
 ##\$aSlovenský biografický slovník, Martin : Matica slovenská, 1990, zv. 5.@

680 USMARC 300 UNIMARC (Poznámka)
 ##\$aĽudmila Podjavorinská\$iNarodila sa 26.04.1872, Bzince pod Javorinou - Horné Bzince, okres
 Trenčín; zomrela 02.03.1951 - Nové Mesto Nad Váhom, okres Trenčín; pochovaná: Bzince pod
 Javorinou\$5\$VK BB@%
Poznámka:
 ## - symbolizuje nedefinované, prázdne pozície - symbol medzery;
 * - symbolizuje definované, ale nevyžité pozície
 \$ - kód podpoľa
 @ - kód konca poľa
 % - kód konca záznamu

Obrázek 18 – Příklad záznamu autority – osobného mena v štruktúre MARC ISO 2709

Příklad záznamu autority – osobního jména ve struktuře MARC

```

00861nam**22002291i*4500
0080041000009990026000410010011000670200015000780350015000930400024
0010804100080013208000160014009000120015610001700016824500810033826

```

0004000419300001700459653003500476700002500511700008000536973001500
616-960704s1995****SK*a****r*****000***slo*d@**\$aVTL\$FF4003*970529mslo@S
K*04*1996@**\$a8071400645@**\$a0000-93760@ \$aŠVK Banská Bystrica @0
\$aslo@ \$a885.4-93-32@ \$aA 89858@1 \$aPodjavorinská, Ľudmila\$d1872 - 1951
\$cspisovateľka slovenská \$cpublicistka\$cúradníčka \$zBzince pod
Javorinou\$zHorné Bzince\$zTrenčín\$zNové Mesto nad Váhom\$zHorné
Saliby.@00\$aBaránok Boží\$cĽudmila Podjavorinská; edit. Milan Jurčo; ilustr. Martin
Benka@ \$aLiptovský Mikuláš\$bTranoscius\$c1995@ \$a58 s.\$c20 cm@
\$apovedky slovenské pre mládež.@1 \$aJurčo, Milan.\$4edit.@1 \$aBenka,
Martin\$cmliar slovenský\$cilustrátor slovenský.\$d1888-1971.\$4ilustr.@ \$am
596853 D@%

Obrázek 19 – Ukážka záznamu: Dielo - Ľ. Podjavorinská: Baránok Boží. ISO 2709

Ukážka záznamu: Dílo

00785nam**22002171i*4500
0080041000009990026000410010011000670350015000780400024000930410008
0011708000330012509000100015810000340016824500640020226000340026630
0001000300440002900310600016800339653004500507973001500552-960508s**
*****SK*****r*****000
***slo*d@**\$aVTL\$FF4001*970529mslo@SK*04*1996@**\$a0001-66060@
\$aŠVK Banská Bystrica @0 \$aslo@ \$a885.4 Podjavorinská, Ľudmila@ \$a0
277@2 \$aVáclaviková-Matulay, Margita. @00\$aTvorba Ľudmily
Podjavorinskej\$cMargita Václaviková-Matulay.@ \$aBratislava\$bČas\$c[20. stor.]@
\$a71 s.@00\$a(Slovenské dielo\$vsv. 6)@1 \$aPodjavorinská, Ľudmila\$d1872-1951
\$cspisovateľka slovenská\$cpublicistka\$cúradníčka \$zBzince pod Javorinou\$zHorné
Bzince \$zTrenčín \$zNové Mesto nad Váhom\$zHorné Saliby. @ \$aspisovateľky
slovenské - dielo - štúdie.@ \$am 593846 U@%

Obrázek 20 – Ukážka záznamu: Kniha o tvorbe Ľ. Podjavorinskej. ISO 2709

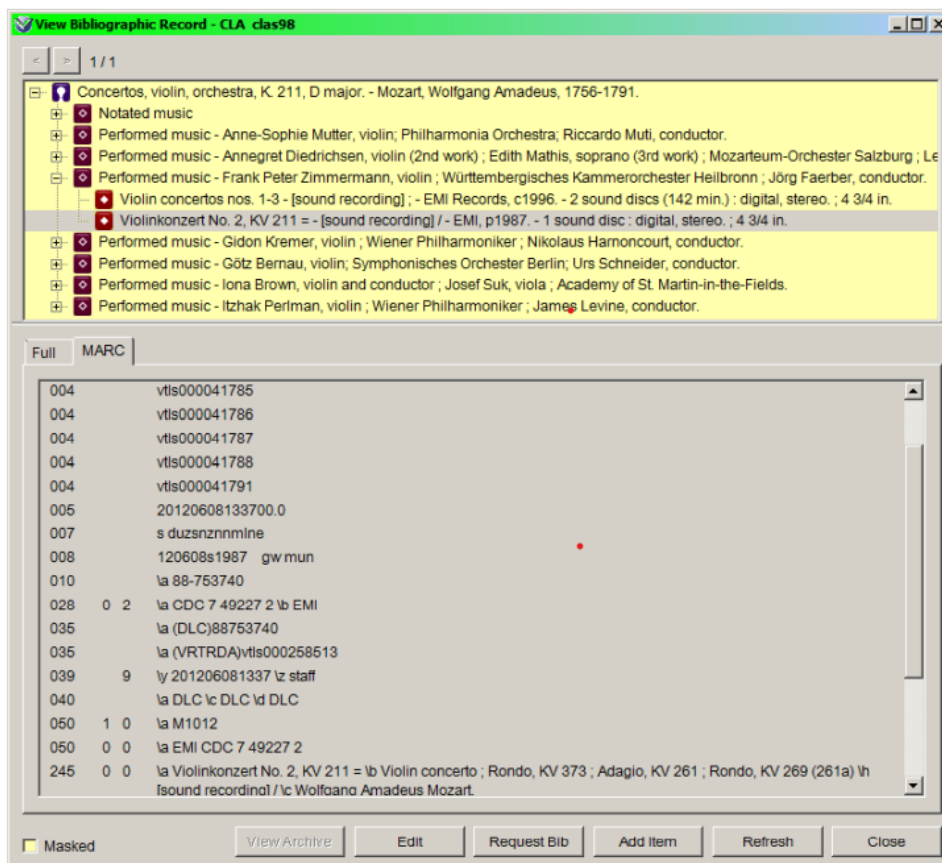
Ukážka záznamu: Kniho o tvorbě

Tabulka 4 – Ekvivalenty polí vo formátoch autorít USMARC – UNIMARC

... ve formátech autorit ...

MARC formát pre autority - Základná štruktúra			
MARC		UNIMARC	
001	Identifikačné číslo záznamu	001	Identifikačné číslo záznamu
1XX	Hlavné záhlavie (Established heading)	2XX	Hlavné záhlavie
4XX	Odkazy „pozri“ (See references)	4XX	Odkazy „pozri“
5XX	Odkazy „pozri tiež“ (See also references)	5XX	Odkazy „pozri tiež“
•	x00 Osobné meno	•	x00 Osobné meno
•	x10 Názov korporácie	•	x10 Názov korporácie/zhromaždenie
•	x11 Názov korporácie/ zhromaždenia	•	x10 Názov korporácie/zhromaždenie
•	x30 Unifikovaný názov	•	x30 Unifikovaný názov
•	x50 Predmet (Topical, Subject)	•	x50 Predmet (Topical, Subject)
•	x51 Geografický názov	•	x15 Geografický názov
6XX	Edície a poznámky (Series and notes)	3XX	Edície a poznámky (Series and notes)
801	Zdroj	801	Zdroj

ZOBRAZENIE ZÁZNAMU FRBR ZOBRAZENÍ ZÁZNAMU

Obrázek 211 – Zobrazenie stromu FRBR v OPAC a MARC so zvýraznením špecifického VYJADRENIA (MANIFESTATION) – nahrávky Mozartovho husľového koncertu

Zobrazení stromu FRBR v OPAC a MARC se zvýrazněním specifického vyjádření (manifestation) – nahrávky Mozartova houslového koncertu

WORK: Na prvej, najvyššej úrovni je DIELO (WORK) tzv SUPERDIELO - Concertos, violin, orchestra, K 211, D major. – Mozart, Wolfgang Amadeus, 1756-1791

EXPRESSION: Na druhej úrovni je VÝRAZ (EXPRESSION) – Notated music (notovaná hudba)

MANIFESTATION: Na tretej úrovni je VYJADRENIE (MANIFESTATION) (Violinkonzert No.2, KV 211...).

Kurzor zvýrazňuje 3. úroveň, preto vidíme v OPACu MARC záznam

MANIFESTATION (VYJADRENIE). V MARCu vidno päť tagov 004, z ktorých každý obsahuje Bib-ID rodičovského záznamu.

Vhodný interfejs poskytuje používateľovi na jednom mieste agregované dáta o DIELE, v jeho rozličných Výrazoch (Expression – *notated music*, *performed music*) a spôsoboch vyjadrenia (*sound recording* – digitálna zvuková nahrávka).

V NIEKTORÝCH ILS JE MOŽNÉ „FRBRIZOVAŤ“ CELÝ KATALÓG ALEBO VYTVÁRAŤ NOVÉ ZÁZNAMY PRE DIELO, VÝRAZ, VYJADRENIE, JEDNOTKU.

V některých ILS je možné „frbrizovat“ celý katalog nebo vytvářet nové záznamy pro dílo, výraz, vyjádření, jednotku.

Název:	Navrhování, strukturování a vytváření bibliografických a faktografických databází
Verze:	1.0
Autor:	prof. PhDr. Dušan Katuščák, PhD.
Počet stran:	68
Rok vydání:	2021
Jazyková korektura:	Markéta Roupcová